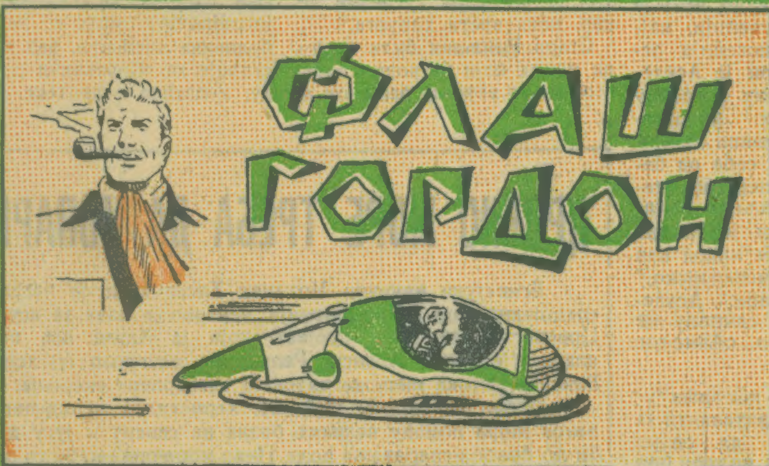
ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

Година XXII – Број 422
Субота, 30 јануар 1960 г.

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

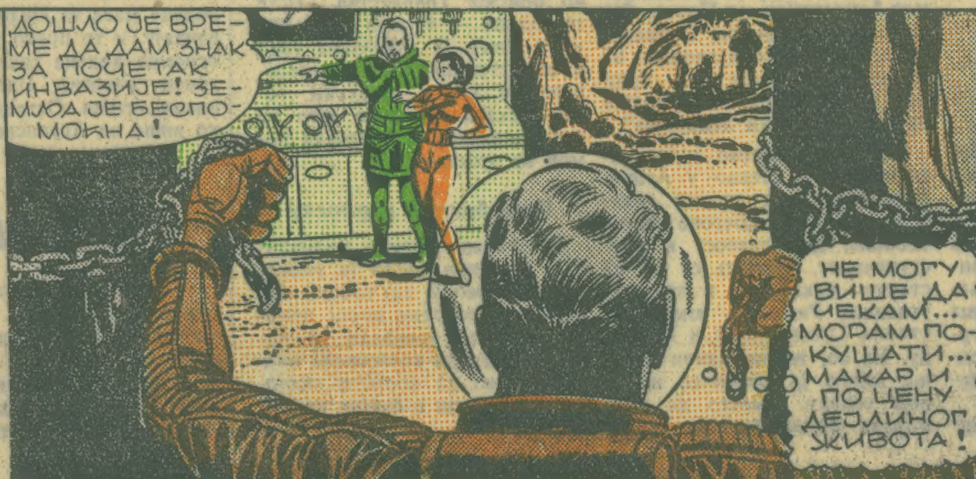

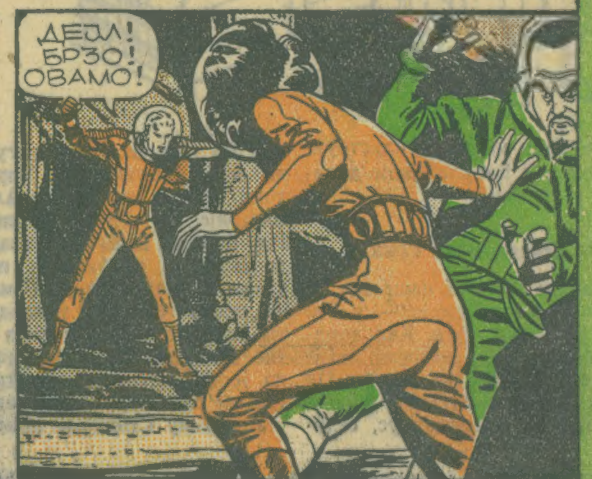

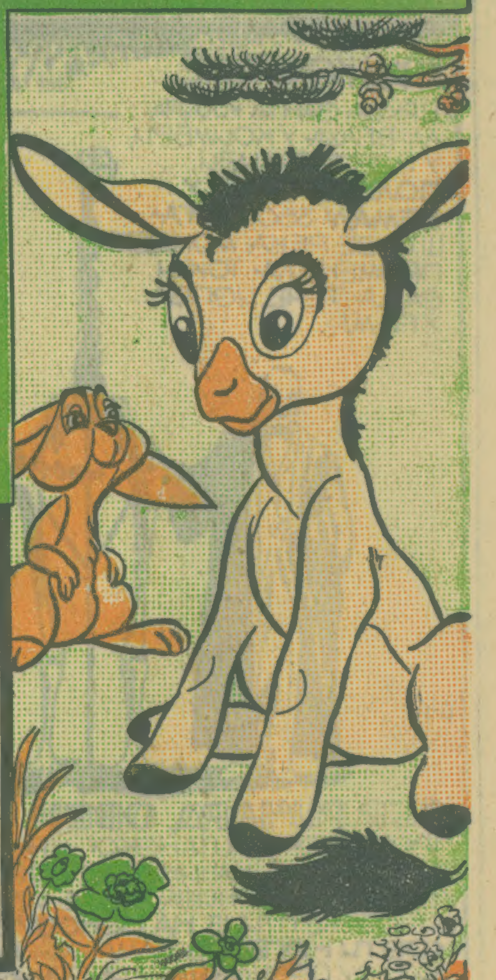

У ОВОМ БРОЈУ:

Т- 32/60

Медицина кроз векове

ЕСКУЛАП ДОЛАЗИ У РИМ

После слабљења грчке моћи, Рим је апсорбовао царство Александра Великог и постао политички господар старог света. Али, Грчка је и даље остала духовни вођа: уметношћу и науком побеђени су победили победиоце. Исти случај је и са римском медицинском науком: оно што је у њој било од вредности и трајно дошло је из Грчке и Александрије. Ову зависност најбоље илуструје легенда о Ескулаповом доласку у Италију.

Надмоћност Грка

Године 293 пре наше ере — како бележи Ливије — у Риму је харала куга. Кад домаћи богови нису помогли, отворене су Сибилске књиге. На њихов савет упућена је једна мисија у Епидаурус, седиште Ескулаповог култа. Кад се брод с посланицима вратио и упловио у Тибар, ескулапијанска змија која је на брод ушла у Епидаурусу, склизнула је с палубе и отпливала на мало острво усред реке. Куге је нестало, а острво је постало средиште ескулапијанског култа.

Од самог почетка Римљани су у погледу медицине осећали надмоћност грчких лекара, чак и оних који су дошли у Рим пре но што је Грчка изгубила своју независност. Упркос томе, лекари који су из Александрије и Грчке дошли у Рим били су више него хладно дочекани и требало је прилично времена да их Римљани прихвате. Као последица тог прилагођавања, строго грчко схватање медицине морало је бити разводњено практичним захтевима Римљана.

У Катону Старијем, противнику целокупне грчке науке и знања, лекари су нашли непријатеља који их је сматрао шарлатанима. Катон је презриво називао грчке лекаре страним „олошем" и забранио је својој породици да тражи њихове услуге. По његовом мишљењу, за све болести био је довољан један лек. „Сок од купуса" — тврдио је он — добар је за све. Ако се има модрица, он ће је отстранити, а ако се на грудима појави чир или рак... изгњечени купус ће их исцелити. На његовом огромном имању нико није могао да избегне његово лечење. Оваквом терапијом он је проузроковао смрт своје жене и једног од синова. Али, упоран у својој нетрпељивости, Катон је радије пуштао да његови блиски умиру него да позове страног лекара.

Било је и варалица

И поред непријатељства којим су дочекивани, грчки лекари и даље су се сливали у Рим да би на крају савладали предрасуде које су постојале против њих. Треба рећи да је међу њима било и варалица. Али су зато други, као например Асклепијад из Прусе, били одлични лекари. Уствари, доласком Асклепијадовим, 91 године пре наше ере, први пут је пробијено неповерење према „источним лекарима".

Своје медицинско знање Асклепијад је стекао у Атини, Александрији и другим седиштима науке. Његове личне особине, динамичност и приступачност, помогле су му да стекне наклоност и заштиту угледних Римљана, између осталих Цицеронову и Красову. Уз то, његов начин лечења много је допринео његовом успеху. Уместо да приморава болеснике да гутају непријатне и бескорисне напитке, он им је прописивао пријатне хигијенске мере и одговарајући начин исхране: купање, масажу, шетње, трчање, јахање и нарочиту „грожђану дијету". Те мере, говорио је он, раздрмаће „троме атоме". Јер, према његовом мишљењу, поремећај нормалног кретања атома у човечјем телу основни је узрок болести.

Асклепијад је сматрао да лекар треба да буде човек од акције, а не само присутни посматрач или „помагач природе", као што је то схватао Хипократ. Због тога је он својим пацијентима препоручивао два, па и три лека истовремено и обећавао им брзо, сигурно и пријатно лечење. Није онда никакво чудо што је брзо постао најчувенији, најбогатији и најтраженији лекар у Риму. Једном је Асклепијад растурио неку погребну поворку, вративши „покојника" у живот. Сродници преминулог били су ван себе од беса, јер им је наследство отето из руку, завидљиви лекари су говорили да је то све обичан трик, али је народ клицао његовој „натчовечанској" способности. Уствари, Асклепијад је спречио сахрану не умрлог, већ само обамрлог човека.

Асклепијаду и његовим ученицима може се захвалити за Цезарову одлуку да свима страним лекарима подари право римског грађанства. Исте те године — 46 пре наше ере — у Риму је завладала глад и сви странци били су прогнани из града. Међутим, грчки лекари не само што су остали, већ су и добијали помоћ од државе.

Прва брига о рањенику

Поштовање према медицинској вештини расло је упоредо с потребом за добрим лекарима. Цезареви војни походи само су повећали ту потребу и мудри војсковођа није се устезао да користи лекарско знање чак и својих непријатеља.

Кад се говори о медицини у Риму не може се заобићи име великог песника и научника Марка Теренција Варона (117—26). У његовој књизи „Rerum rusticarum" налазе се и ови радови: „Мала бића, невидљива за око, испуњавају атмосферу и удахнута кроз нос проузрокују опасне болести".

Риму се има захвалити и за један епохалан допринос медицини: првој помоћи на бојном пољу. Велики војни походи и битке вођене далеко од „куће" нису се могле замислити без војних лекара. Свака кохорта — 240 бораца — имала је од једног до четири лекара, а на сваку легију, или десет кохорти, долазио је по један угледни лекар, нека врста хирурга.

Стари Римљани били су први народ који је водио бригу о обичном војнику рањеном на бојном пољу. Разуме се да то није чињено из милосрђа већ због тога што су војсковође схватале да, себе ради, не могу дозволити да изгубе иједног војника ако то није неизбежно. Од пружања прве помоћи на бојишту до покретних болница био је потребан само један корак, а оне су се састојале из низа шатора поређаних по систему „ходника", што је олакшавало рад лекара. Временом су се из покретних болница развиле сталне, прављене од чврстог материјала и подизане на важним стратегиским тачкама.

Остаци тих првих ратних болница нађени су дуж Дунава и Рајне и другим „жилама куцавицама" пространог римског царства. Те болнице (valetudinaria) имале су не само болничка одељења, већ и просторије за опоравак и разоноду, купатила и апотеке.

ЦРВЕНО МОРЕ ТРЕБА ДА ИСПАРИ?

Египатски научник Мохамед Хасан који се налази на специјализацији у Калифорнији израдио је план за исушење Црвеног Мора. Овај пројект, који је Хасан већ поднео влади Уједињене Арапске Републике, осигурао би земљама Блиског Истока милионе киловата електричне енергије.

Према Хасановом тврђењу, херметично затварање Црвеног Мора помоћу великих брана на северу и југу довело би до брзог испаравања воде. Ниво мора опадао би годишње за 3,6 метра све док једног дана, због разлике у нивоима, водене масе из Индиског Океана не би почеле да се у њега сливају, и то преко јужне бране. На тај начин би се добила огромна водена снага која би се могла претворити у електричну енергију. Пловидба Црвеним Морем осигурала би се низом устава. Остварење овог пројекта стајало би двоструко више од Асуанске бране.

НИСУ ДУГО ЧЕКАЛИ

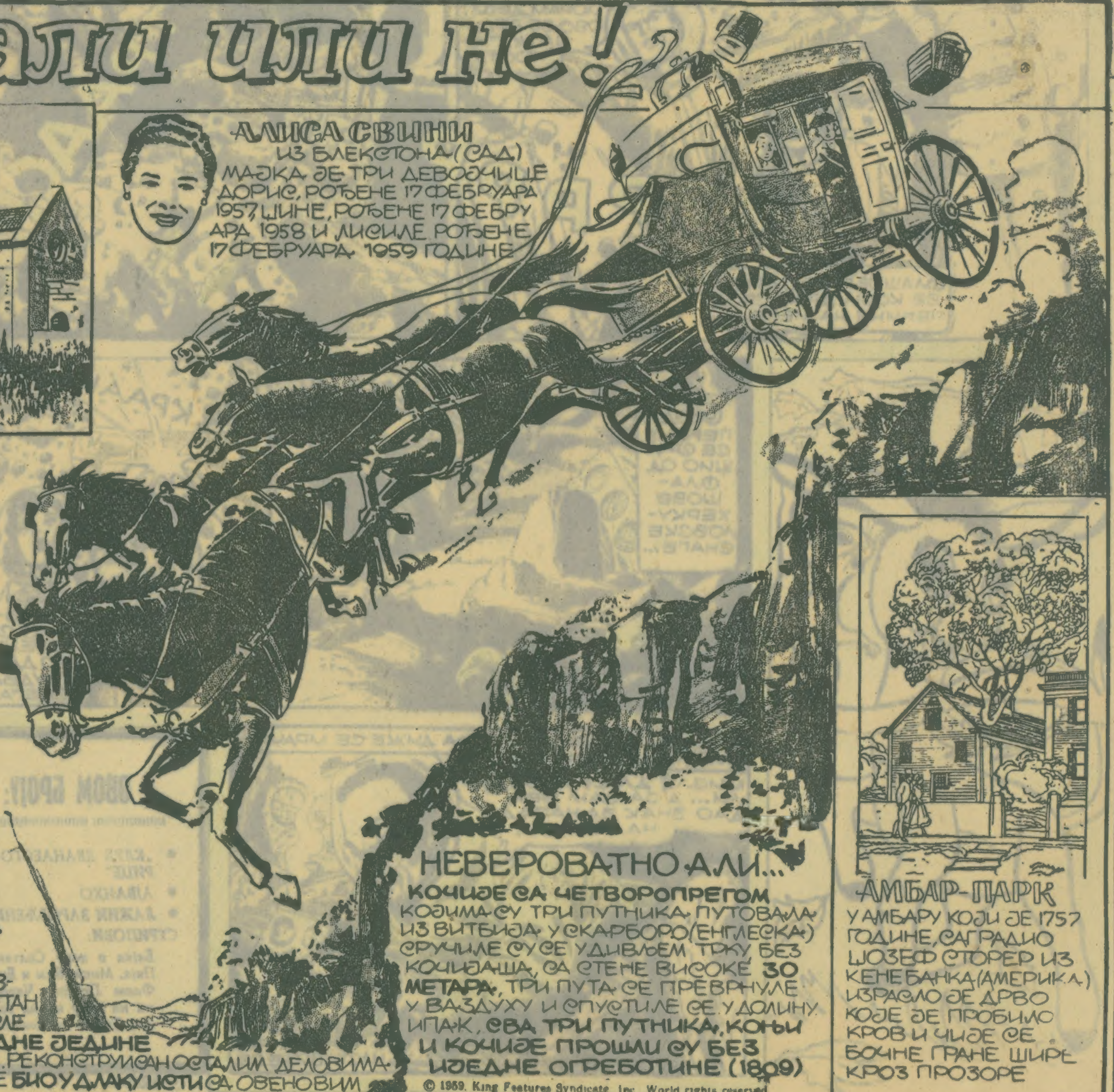
Два млада боксера Леблан и Леру путовали су у истом купеу за Милхаузен. Мада се нису претставили један другом читаво време су живо разговарали. У Милхаузену су се растали са „довиђења". Та жеља им се испунила пре него што су и мислили. Извлачење парова за меч те вечери у Милхаузену дало је: Леблан против Леруа. Сасвим пријатељски Леблан је свог сапутника нокаутирао.

Веровали или не!

© 1959. King Features Syndicate, Inc., World rights reserved.

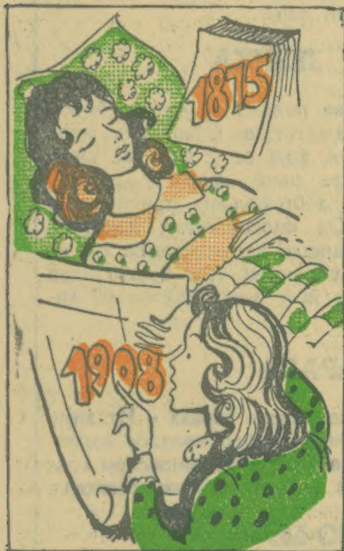

ТРНОВЕ РУЖИЦЕ – АЛИ НЕ ИЗ БАЈКЕ

У Шведској је некад живела једна жена која је постала медицинска „знаменитост“.

Године 1875, ученица Каролина Карлсон легла је у постељу јер се осећала веома уморна и из ње је устала тек 1908, после тридесет и три године сна који је био сличан смрти. Од тог часа њене неодољиве потребе за сном сасвим је нестало. Занимљиво је да за те преспаване три деценије шведска „Трнова Ружица“ није заборавила ништа од онога што је у школи учила. Каролина Карлсон живела је 88 година.

И Америка је имала своју „успавану лепотицу“, Патрицију Мегир из Чикага. Једне вечери, фебруара 1932, дошла је ова млада стенодактилографкиња кући. Уморна и нервозна, није хтела ништа да једе и легла је да спава. Дани су пролазили, а она се

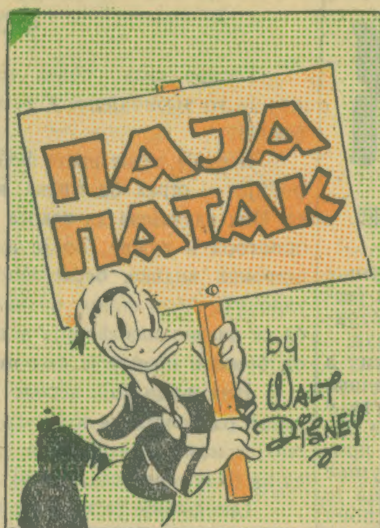

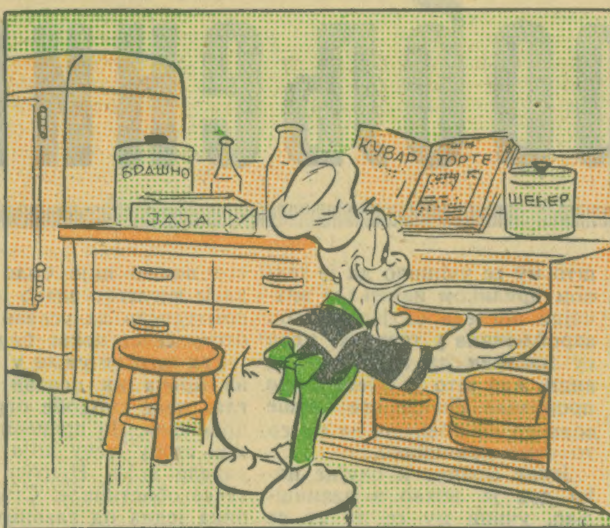
није будила из свог дубоког сна. Били су позвани најчувенији лекари, али сви њихови покушаји да је пробуде нису успели. Девојку су морали да хране вештачким путем. Тек 16 августа 1936 Патриција је први пут отворила очи. Није могла да изговори ниједну реч, али као да је препознала своју мајку. После неколико минута девојка је опет заспала. Лекари су најзад закључили да предузму једну операцију мозга јер је то био једини начин да се девојка ослободи своје ненормалне потребе за сном. Међутим, до тога није дошло јер је, ујесен 1937, Патриција Мегир, не пробудивши се, умрла од запаљења плућа.

Енглескиња Ана Свонспол спавала је непрекидно 31 годину. Улето 1906 године, она је као седамнаестогодишња девојка пала у сан из кога је лекари нису могли пробудити. После неколико месеци спавања стручњацима је било јасно да је у питању редак случај сомноленције, болесне потребе за спавањем која се појавила као последица неког поремећаја у мождaном центру за спавање. Девојка се будила с времена на време, појела би нешто и поново падала у сан. Пробудила се потпуно тек после 31 године. Иако тада већ четрдесетосмогодишња жена, она је изгледала као свежа девојка. О догађајима који су се збили за време њеног дугог сна није имала ни појма. За њу Први светски рат као да се није ни водио, а с многим достигнућима модерне технике, на која су се остали људи одавно свикли, морала је тек да се упознаје.

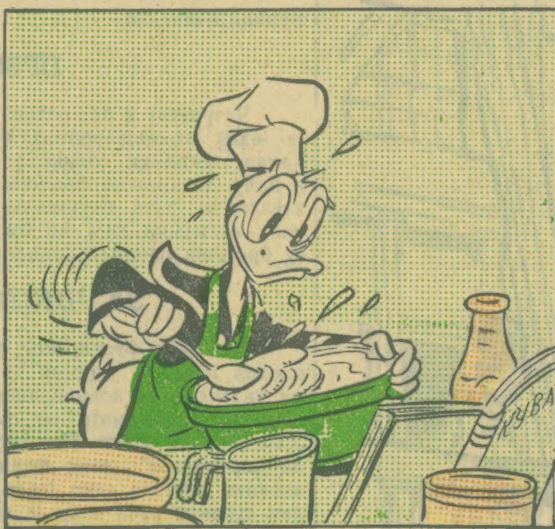
5.668 метара под морем

Жак Пикар, син чувеног професора Пикара, постигао је недавно светски рекорд у роњењу испод морске површине. У свом батискафу спустио се на дубину од 5.668 метара. Подвиг је учинио у Маријанској потолини у Тихом Океану. Успех Жака Пикара дочекан је са извесном уздржљивошћу у круговима океанографа. „Нас не занима дубина до које се спустио“, — рекао је један стручњак, „већ научни подаци које ће поднети на увид“.

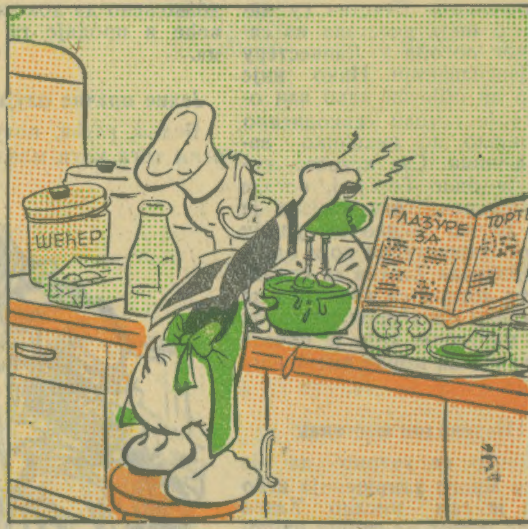

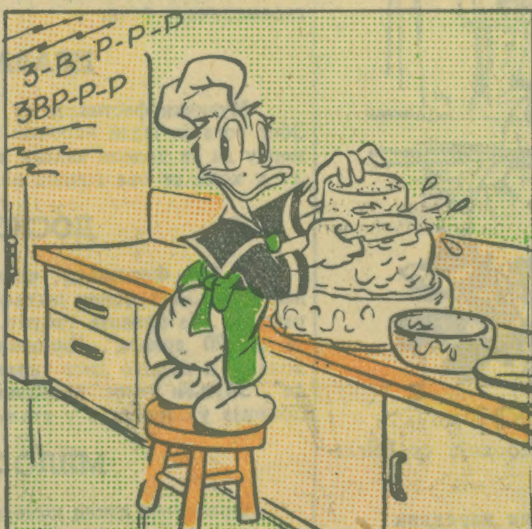

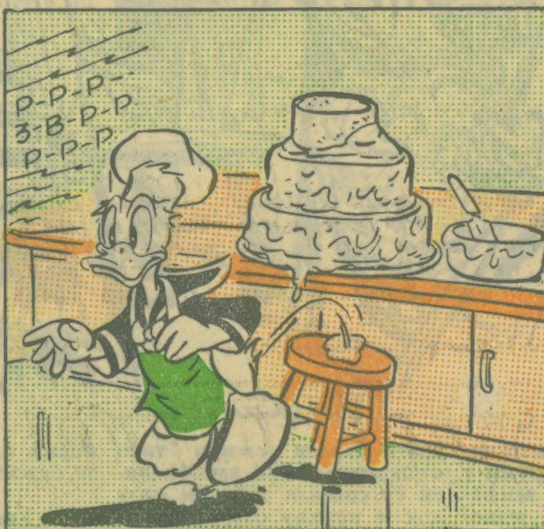

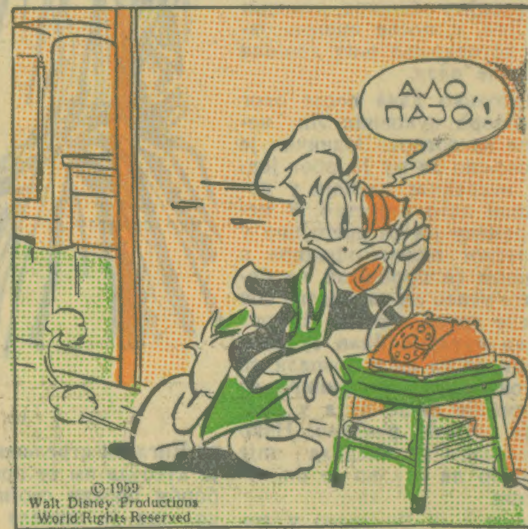

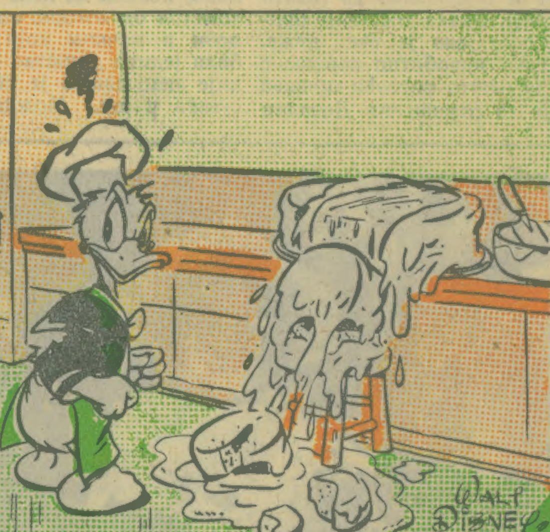

СМЕШАН НОВАЦ КРОЗ ВЕКОВЕ

Колико смо навикли на лаке и лепо уобличене металне новчиће да с великим изненађењем и неверицом читамо о новцу давних времена. Чак и донедавна новац је у појединим земљама имао веома чудне облике и прављен је од разних материјала.

Када је Кортез покорио Мексико, Астеци су као новац користили ножеве за сечење бакра, а колонисти Нове Енглеске употребљавали четвртасте ексере за плаћање и размену. Африка је употребљавала калупе соли, док су Монголима као новац служили свежњеви пресованог лишћа чаја.

Шведска је својевремено издала „новчић“ у облику цигле, који је тежио двадесет килограма. Замислите онда како је богат човек носио своје благо! За време Првог светског рата, у Русији се богаташ могао познати и по мирису јер му је, поред осталог, као средство плаћања могао да послужи и колут сира на коме је била утиснута вредност од шест рубаља.

Кроз векове, новац је у појединим крајевима света имао заиста чудне облике. Око 2.000 године пре наше ере, у Египту су као новац служили прстенови од драгоцених метала. У Кини су израђивани калупи од сребра у облику ципеле. Камени новац са острва Јап добро је познат али је његова вредност ретко када поменута. За један такав „камен“ од 20 или 40 килограма могао се купити кано, жена или 10.000 кокосових ораха.

Немачка, Индија и Сијам у различито време, издавали су ломљиве новчиће од порцелана. Двадесетих година овог века у Немачкој је на тај начин решена несташица метала. Сада поједини такви комади с нацртима у боји коштају по три долара.

О материјалу који је коришћен за прављење новца могла би се написати читава књига. У Сједињеним Америчким Државама свако дете зна да су Индијанцима као средство размене служиле н準ске ђинђува и шкољки. Афрички урођеници могли су у свако доба привући беле трговце комадима слоноваче. Дуван, поштанске марке, куршуми, метални добоши, ножеви и жица служили су такође као новац.

Један од првих правих новчића направљен је за прве олимписке игре 776 године пре наше ере. Грци су тада употребљавали полугу звану обулус. Људи су протестовали због тежине овог новца те су направљени мањи и погоднији. Око 350 године пре наше ере Римљани су почели да користе свој бронзани ас, који је вредео колико један во, а био тежак либру или фунту. Ово је извор данашње британске фунте стерлинга.

„Папирни новац“ потиче још из времена Кублај-кана. Од Марка Пола сазнајемо да је тај новац био од дудовог лишћа са утиснутим црвеним печатом и потписом кановог благајника. Ово није било тешко фалсификовати али се то ипак није дешавало јер се сваки случај кажњавао смрћу, конфисковањем целокупне имовине а достављач је добијао пристојну награду.

ЛАЖНИ ЗАРОБЉЕНИК

За време Америчке револуције и борбе за слободу млада побуњеничка армија имала је много муке да спречи бекство заробљених Енглеза који су широм ослобођене територије поставили одлично организовану мрежу људи спремних да њиховим војницима и официрима помогну да се поново докопају положаја. Бекства су нарочито била учестала из сабирног логора у Ланкестеру у Пенсилванији. Нико није умео да објасни како али одатле је готово свакодневно нестајало по неколико заробљеника. Све истраге, којих је било безброј, остале су без резултата. Најзад је цео случај дошао до ушију самог Вашингтона који одреди генерала Хазена за команданта логора са задатком да по сваку цену пронађе узрок ове мистерије која је почела да утиче на морал америчких трупа.

Изненадан нестанак

Пошто се уверио да је ствар много замршенија него што је сам мислио Хазен позва једног од својих најповерљивијих официра, пуковника Лиа, и после вишечасовног договарања њих двојица сковаше план.

Неколико дана после овог разговора пуковник Ли нестаде из логора. Званично је објављено да му је, због једног несрећног случаја у породици дато отсуство. У међувремену он се прерушио у енглеског вишег официра и кришом се пробивши на бојиште успео да га његове сопствене трупе заробе. Његова маска и глума били су тако добри да га нису познали ни његови другови официри са којима је више пута у кантини заједно ручавао. Нико осим њега и генерала није требало да зна ко је он у ствари.

Данима је Ли седео у логору и покушавао да нешто открије. Брада коју није бријао постајала је све дужа. Његово првобитно веровање да ће нешто постићи почињало је да сплашњава. Досадан и тегобан живот иза жица почињао је да делује на његову психу. На стална запиткивања његових „колега" морао је врло пажљиво да одговара да не би открили да он уствари није официр Његовог краљевског величанства.

Када је већ био потпуно изгубио наду да ће ишта открити случајно примети једну стару жену којој је било дозвољено да доноси у логор воће и продаје га Енглезима.

Једне мрачне олујне ноћи

Бедна, глува, полуидиот, а осим тога мати младића кога су Енглези стрељали што није хтео да им се придружи у борби против својих земљака, она је живела у једној малој колиби на нека три километра од логора, са својим псом и мачком који су јој били једино друштво. Ни сам није знао зашто је почео да сумња у њу. Можда зато што му се учинило да је једном приликом измењала значајне погледе са једним од заробљеника у тренутку када су мислили да их нико не види. Али што је време више пролазило Ли је све више долазио до убеђења да му се то само причинило.

Једне мрачне и олујне ноћи док је лежао и размишљао, учини му се да су се врата бараке сасвим тихо отшкринула. Сви заробљеници су спавали дубоким сном док је напољу олуја наносила млазеве кише у окна. Једна силуета промаче поред прозора. Није могао тачно да прати покрете али примети како се непознати за тренутак саже изнад једног лежишта а затим одмах крену даље до кревета који се налазио у углу собе. Лиу постаде јасно да се ту пред његовим очима одиграва оно што је дошао да открије. Кроз цело тело прође му нека ледена језа. Спустио је ноге са кревета и усправио се.

Када је ноћни посетилац био испред његовог лежаја он испружи руку и поче тихо али брзо да говори.

Из мрака се зачуо рапави глас

— Ја сам мајор Роџерс из седмог пука Краљевских драгона. Од највеће је важности да се вратим у главни штаб наших снага јер поседујем податке о припремању америчке офанзиве — рекао је Ли.

Непознати се за тренутак зауставио. Очигледно није могао да се одлучи шта да ради. У том се неко у другом делу бараке почео да мешкољи. Сваки изгубљени тренутак доводио је у опасност и остале бегунце, зато он кратко процеди кроз зубе:

— Хајде!

Ускоро су се нашли у дворишту логора. Поред воће била су ту још два Енглеза: један млади поручник, за кога се после сазнало да је син једног енглеског генерала и неки мали али набијени наредник бруталног изгледа.

Сагнути, трчећим кораком прошли су поред две мрачне бараке и нашли се поред жичане ограде крај стражарске кућице. Стражара није било нигде, а поред саме кућице налазио се отвор кроз који су се провукли напоље у слободу. Док су трчали ораницом ка малој шуми Ли је покушао да добро упамти место пошто није било сумње да је енглеско злато још једном успело да успава патриотску свест неког бедника.

Тек што су ушли у шуму а из мрака их ослови рапави глас неке сподобе огрнуте у црни шал. Ли препознаде одмах стару жену која је продавала воће. Његове сумње су се обистиниле. Старица је била једна од главних спона мреже преко које су Енглези бежали.

Упорни наредник

Ту ноћ су провели у скровишту ископаном испод старичине колибе. Крај је био пун патрола које су тражиле одбегле заробљенике али нико није долазио ни близу брвнаре.

Водич је казао да нијадан у групи не сме пасти жив у руке Американцима и раздёливши оружје напоменуо да свако има да убије оног ко би због рана морао успут да буде остављен.

Мали наредник крвавих очију затражи, чим су се нашли у сигурности колибе, да ликвидирају непозваног уљеза. Ли је употребио сву говорничку вештину да убеди остале како је он заиста мајор Роџерс и да од тога да ли ће стићи у енглески штаб малте не зависи судбина целог овог рата. Али маколико да је убедљиво говорио, наредник који је упорно тврдио да је Ли шпијун, постиже да једино пуковник не добије никакво оружје, а када буду кренули мораће стално да иде испред свих да им не би утекао. Сви су се сложили да је то најбоље, јер ако се и докаже да нешто није у реду увек је још било времена да га обесе у Њујорку који су тада држали Енглези.

Следеће ноћи, када се све смирило, наставили су пут. Пажљиво посматрајући звезде Ли примети да они не иду правом линијом ка Делавару, већ да стално мењају правац да би заварали траг евентуалним гониоцима. Ни сам Ли није могао да зна тачно место на коме ће избити на реку.

Сатима је седео и пиљио

Ишли су тако неколико ноћи. Дању би се крили по разним скровиштима а понегде су их преузимале групе наоружаних људи који су их водили до следеће везе. Бескрајно уморан и у сталном страху, Ли је покушавао да запамти што више места у којима су боравили и лица људи с којима су се сретали. Неколико пута су се преко дана крили у гробовима који су за то нарочито били припремљени. Испод уобичајне плоче није се налазила рака већ у земљи ископана и балванима подупрта мала просторија.

Непријатељство малог наредника постајало је све јаче према Лиу. Сатима би седео и нетремице га гледао као да покушава да га се сети. Лиу су ти тренуци били ужасни, нарочито сада, када се налазио готово на крају пута и упознао целу енглеску мрежу у овом делу земље. Седео је покушавајући да не показује никакав знак узнемирености и да за то време размишља како би се бар за часак одвојио од групе бегунаца. То је била једина ствар заиста немогућа, пошто су на њега по наговору наредниковом пазили више него пре.

Дванаесте ноћи водичи постадоше обазриви. Сваки час је неко од њих одлазио у извидницу. Кретали су се споро. Кроз шуме је негде из даљине допирао мирис воде. С времена на време чуо би се потмули пуцањ пушке. Били су на самој граници фронта.

На обали где је требало да их сачека чамац није било ничега. Сместише се зато у један дубок јарак који је са свих страна био заклоњен. Док су извидници уз реку тражили чамац, чутура са ракијом поче да кружи од уста до уста.

Крај

Пролазили су сати. Под утицајем алкохола или од страха, нареднику као да се поврати сећање. Пошто је дванаест дана покушао да се нечега сети, он се сада укочено окрете својим друговима и тихо процеди кроз зубе показујући руком Лиа:

— Господо, дозволите да вам претставим пуковника Лиа, официра побуњеничке армије који је био толико љубазан да нас лично допрати до наших линија.

Мали, али набијен и јак енглески наредник, истргао је из појаса нож и бацио се на изненађеног Лиа. Настаде борба на живот и смрт. Амерички пуковник је знао да је с њим свршено. Чак иако успе да надвлада противника, они други ће се лако обрачунати с њим. Осетио је убод ножа у слабину, одбио један ударац управљен право у груди и у ваљању по земљи ударио главом о неки камен. Мутило му се пред очима а онда му се пре него што је изгубио свест, учини да чује издалека неку вику и кораке. Онда се све око њега изгуби и настаде потпун мрак.

*

Недељу дана касније гледао је генерала Хазена који је седео крај његове постеље у пољској болници и пријатељски се смешио док је причао како је похватана цела мрежа која је помагала најспособнијим енглеским официрима да побегну из заробљеништва.

Дижући се да пође стари генерал се још једном рукова са Лием говорећи:

— За све ово имамо да захвалимо вама. А, ви, групи наоружаних сељака која је чувала сектор обале где сте избили и која је чула комешање и успела да похвата бегунце а вама спасе живот.

Плод — посуда

На Гваделупу, највећем острву у групи Малих Антила, расте дрвеће с огромним плодовима у облику тикве.

Овај збуњени и помало неповерљиви дечак чврсто држи један такав плод. Мада није за јело, овај плод се може употребити у разне сврхе када му се извади срж, а кора осуши. Са избушеном рупом на врху служи као суд за воду, а пресечен напола даће две добре зделе за храну.

ФОБИЈЕ

Готово сваки човек се од нечега плаши више него што је то уобичајено. У том случају кажемо да он пати од фобије.

Постоје разне врсте фобија. Прилично су познатениктофобија — страх од мрака, и миофобија — страх од мишева. Има случајева да некога захвати самртни страх од уског простора и гужве. То је клаустрофобија док се страх од широких видика, бескрајности мора или небеса који проузрокују вртоглавицу назива агорафобија. Страх од микроба се назива мизофобија а доста чести хипохондрични страх од болести познат је под именом патофобија.

Има људи који нерадо седе код своје куће. Када се бежање од сопствене куће или опаке жене претвори у манију оно се назива векофобија. Има људи који се смртно плаше да не буду живи сахрањени, и тај страх се назива талефобија

Све фобије се могу излечити и то је у већини случајева ствар воље. Некипут су фобије последица поремећења функције жлезда.

ПРВИ ПУТ

Четрдесет и пет година морало је да прође пре но што је један од најважнијих водених путева света, Панамски Канал, технички толико усавршен да ће кроз њега моћи и ноћу да пролазе бродови. Наиме, до априла месеца дуж канала ће бити постављено 750 специјалних флуоресцентних светиљки које ће омогућити ноћну пловидбу. Досад су бродови пловили каналом само дању.

ЗА ЧИСТОТУ ЈЕЗИКА

Издавачи француског речника повели су оштру борбу против језика у штампи да би заштитили француски језик од увлачења англоамеричких речи, које се у њој све више одомаћују. Нарочито су омрзнуте речи „флеш", „лидер", „сексепил" и друге. Пет стотина добровољаца прионуло је да „прочешља" језик штампе. Од многобројних париских дневних листова само један је изишао као победник са седам страних речи и он је за то похваљен. Али други један лист нападнут је оштро зато што је у њему нађено 60 англоамеричких речи.

ПРАВА ЗАРАЗА

Музички фестивали су постали права зараза у Италији. Због тога је један народни посланик поднео предлог парламенту да се додели златна медаља сваком италијанском граду у коме се ове године не буде одржао нијадан фестивал.

ДОСКОЧИО МУ

У Сан Франциску, чиновнику на шалтеру једне банке неки непознат човек поднео је листић хартије на коме је писало: „Не правите узбуну. Одмах ми предајте све банкноте од 20 долара". Чиновник му је услужно предао 1180 долара, и поднео лист хартије рекавши: „Потпишите се овде". Збуњен овим, разбојник је потписао признаницу. Сат доцније ухапшен је у стану који се водио на његово име.

МИЛО ЗА ДРАГО

Француски писац комедија Марсел Ашар на једној изложби се смејао једном раду сликара Бернара Бифеа. „То није лепо од вас, господине Ашар! — приметио му је Бифе, и ја се не смејем вашим комедијама".

ИЗГУБЉЕНО БЛАГО ПОЗЛАЋЕНОГ ЧОВЕКА

Високо у планинама близу Боготе у Колумбији, налази се језеро Гуатавита. Већ стотинама година Индијанци га сматрају као свето место. Ту, у забаченом и готово неприступачном крају рођена је једна легенда која још распаљује машту пустолова: легенда о Ел Дораду.

Шта значи „Ел Дорадо“? Преведено са шпанског значи „позлаћен човек“. Да ли је икад постојао Ел Дорадо, односно Златан човек? Индијанци верују да јесте, а време је показало да легенда није без основа. Неколико њених верзија слажу се да језеро има удела у овој мистерији.

У давна времена, људи су обожавали многе богове — оне који су доносили убиствене поплаве, пожаре и земљотресе, као и оне који су били заштитници у животу. Према томе, шта би било природније него приношење дарова да би се обезбедило од несрећа и осигурало обиље у животу?

Једном годишње, каже једна верзија ове легенде, поглавица племена би премазао своје тело миришљавим уљима, а свештеници или врачи кроз нарочите дуваљке почели би да га засипају златним прахом све док не би њиме био сав покривен. Тек тада би био достојан да укаже почаст свом богу. Као нека златна статуа, поглавица би онда у пратњи својих окићених саплеменика достојанственим корацима пошао према обали језера и уз усклик обожавања скочио у њега. Златна прашина почела би да опада са његовог тела и да кроз воду пада на дно као дар богу. Саплеменици су затим бацали у светлуцави круг на језеру: накит, драго камење и злато. Језерска вода би се затим умирила и Индијанци су сматрали да је бог веома задовољан.

По другој варијацији те легенде, ова церемонија би се обављала само у почетку поглавичине владавине, а принети дарови требало је да му обезбеде сигурно и дуго управљање.

Постоји још једна верзија о поглавици који је био толико богат да је себе прекривао златним прахом сваког дана. Желео је да сија као сунце, али истовремено и да ноћу добро спава. Зато се сваке вечери купао у језеру а златна прашина би падала у свету воду.

Без обзира на разне верзије сматра се као сигурно да у овој легенди има и истине. Неки историчари су потврдили да су Индијанци вадили смарагде у овој области пре више хиљада година. Сигурно је да су они, поред злата, служили за религиозне церемоније. Сем тога и смарагди и поједини златни украси већ су вађени с језерског дна.

Али језеро нерадо открива своју тајну. Чак се и сам терен заверио против трагача злата. Покрајина је кршевита и пуна многих замки. Нарочито је опасно једно наизглед обично дрво, звано манзалино. Тешко ономе ко га хотимично или из незнања додирне. Опаки отров почиње да капље с његовог лишћа. А од њега човек добија веома болне отоке. Ово мало дрво било је фатално за многе знане и незнане путнике који су преко ноћи потражили под њим склониште.

Трагачи за благом покушавали су чак и да исуше језеро, али пошто се оно напаја многим подземним изворима његова површина би убрзо достизала првобитни ниво. А кад би се ниво воде спустио, блато и муљ на језерском дну убрзо би се стврднули као цемент. Једна група истраживача која је успела да знатно снизи ниво језера нашла је на дну смарагде велике као голубије јаје. Верује се да у језеру још лежи злата и смарагда за неколико милиона долара.

НАЈВЕЋИ МЕСОЖДЕР

Медвед који живи на Аљасци сматра се највећим месождером на свету. Мужјак, када се исправи може да достигне висину од 2,75 метра. Тежак је око 750 килограма, што значи отприлике три пута више од тигра или лава.

Највећа хладноћа

Совјетски часопис „Природа“ недавно је објавио списак места са најнижом температуром. Према њему, најнижа температура од минус 87,4 степени забележена је на Антарктику, у совјетској станици Восток, на дан 25 августа 1958 године. Најнижа температура на Јужном полу, коју су забележили амерички геофизичари, изнела је минус 74,5 у мају 1957. Најнижа температура на северној земљиној полулопти, у Сибиру, не спушта се испод минус 71 степен.

ПРОВИДАН ЧАМАЦ

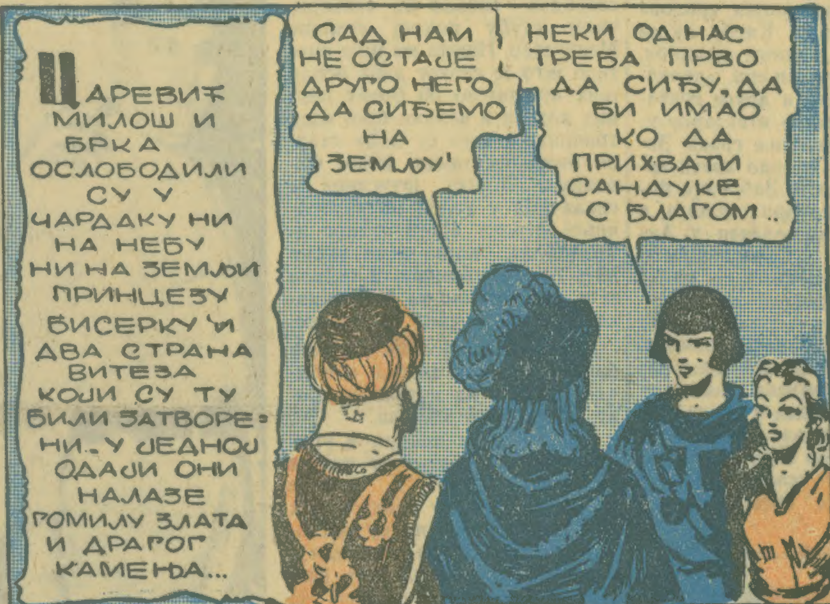
Овај чамац од чврсте и лаке пластичне материје може да носи терет од 300 килограма. Дуг је 24 метра а тежина му

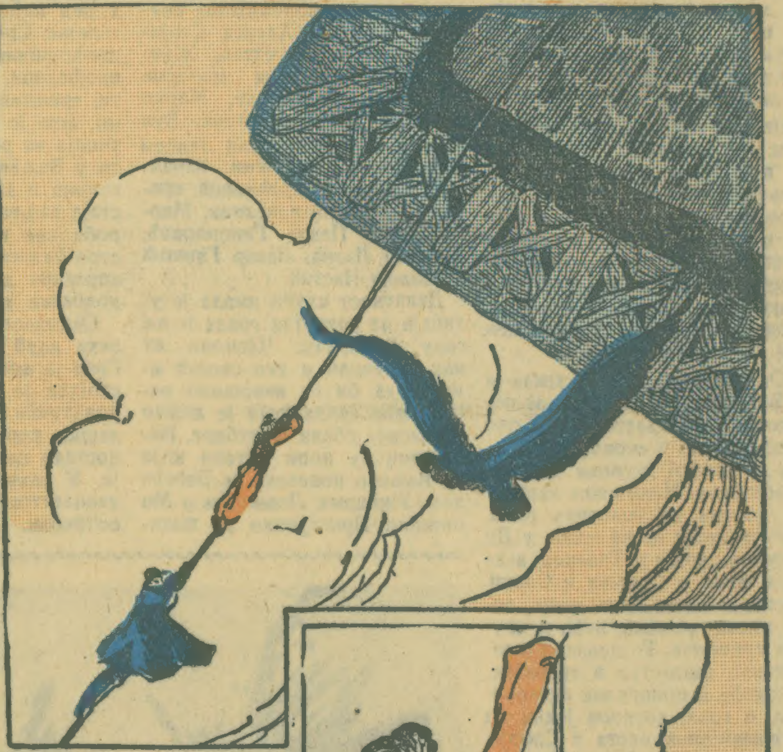

није већа од 35 килограма. Покреће се веслима или малим мотором од 3 коњске снаге. Његово провидно корито омогућава посматрање живота у мору. Због тога је подесан и за пецаче.

ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ

ПО МОТИВИМА ИЗ НАРОДНИХ ПРИПОВЕДАКА

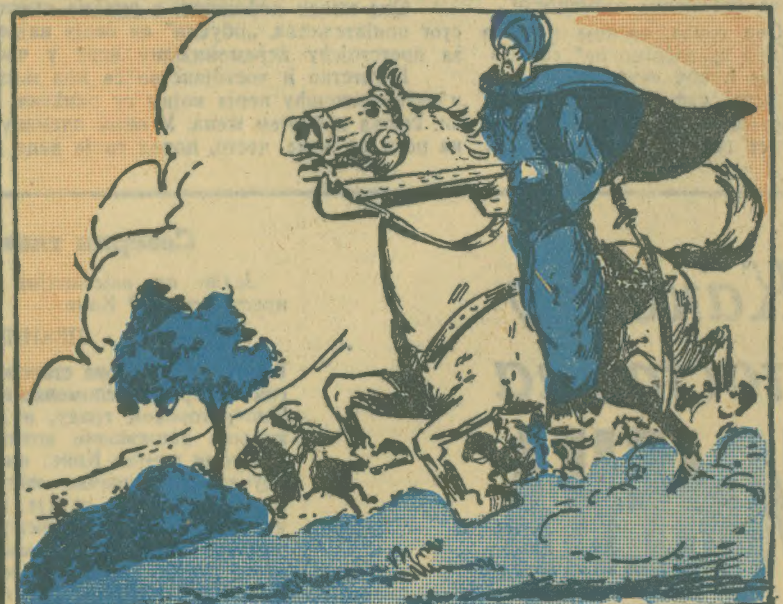

КЛУБ ДВАНАЕСТОРИЦЕ

После Првог и, нарочито, Другог устанка почела је живље да се развија привредна активност у самосталној Србији. Ницали су нови занати и трговине. Јављају се прве фабрике. Граде нови друмови и тако повезује привредна активност земље са привредом суседних држава. Поједини градови зато почињу брже да напредују, док су други принуђени на тихо одумирање. Гериферан положај, неразвијене комуникације и слаба привредна активност неких места условили су њихово стагнирање иако су двадесетих и тридесетих година прошлог столећа они претстављали центре појединих нахија.

Оваква судбина захватила је и Ваљево. Док је у првој половини деветнаестог века оно напредовало и економски јачало, у другој почиње његово заостајање. Нема више каравана којима се извозила роба. Рогата стока се не шаље у Дубровник, коњи у Травник, а деле овце у Скопље и Солун. Опада и извоз вуне, коже, лоја, масла, кајмака, пића и других сировина. То повлачи и замирање занатства и трговине, а такође и привредне активности, и град, доскора један од најразвијених места у Србији, принуђен је на битисање.

Становници Ваљева, у првом реду трговци, чиновници и други виђени грађани, тешко су се помирили са оваквом судбином. Почели су да размишљају и међусобно дискутују о будућности Ваљева и његових становника. У разговорима су се искристалисали планови, а од случајних саговорника створило се чврсто друштво дванаесторице грађана које је себи ставило у задатак: унапређење места и његове привреде. Састанци су се одржавали у кафани „Мостар" која се у то време налазила на левој обали Колубаре. Стварани су планови о развитку града, занатства, трговине и других видова привредне активности.

Ова група, касније названа „Клуб дванаесторице" састајала се пуних четрдесет година у истој кафани. Временом су настајале промене смењивале су се генерације, а пошто се друштво повећало оно је заседало не за једним већ за три стола. Али битних промена у програму није било.

Оснивачи клуба, како бележи историја града, били су: Коста Иванић, трговац и оснивач прве модерне колонијалне радње у Ваљеву, Алекса Стојишић, трговац и учитељ, Живко Тадић, власник модерне текстилне продавнице, Марко Јеремић, Стеван Бутина, Вул Ћелаш, Гаја Живковић, Јеврем Гавриловић, окружни начелник, Аксентије Срећковић, срески и окружни начелник, Марко Сајић, Павле Гавриловић, Радован Лазић, Лазар Глишић и Милош Настић.

Делатност клуба имала је утицаја на развитак града и његову привреду. Чланови су чак уступили и део својих имања да би се извршило регулисање града који је лежао на десној обали Колубаре. Изграђени су нови путеви који су Ваљево повезали са Београдом, Ужицама, Лозницом и Мионицом. Приступило се подизању нових трговина и вашаришта.

Посебна пажња је посвећена развитку трговине и занатства. Пошто се у граду осећао недостатак стручних занатлија, „Клуб дванаесторице" је обезбедио отварање нових занатских радњи и чак ницање и нових заната. Поред кафеџија, трговаца, терзија, абаџија, кујунџија, чаруџија, ђонџија, бардакџија, мутавџија, ковача и папуџија, ничу нови занати: лимарски, столарски, браварски, коларски и други. Своје радње отварају у граду поред домаћих претежно досељеници: Адолф Војтех, лимар, Алберт Регнер, пинтер, Коста Андоновић, бравар; Август Фридрих, зидар, Јоца Шваб, кројач, Фердинанд Витцањи, столар и други. Отворена је и апотека чији је власник био Клаудије Прикелмајер.

Упоредо са развијањем заната води се брига и о подмлатку. Шегрте и калфе заштићују од експлоатације и обезбеђује се њихово стручно уздизање.

„Клуб дванаесторице" је временом почео да решава и политичка питања. Тако је већ 1857 године омогућено слободно бирање претседника општине.

Активност овог клуба допринела је да Ваљево стане у ред најнапреднијих градова тадање Србије. Клубу су се придружили и многи официри, професори, инжењери, адвокати, свештеници и други грађани, што је имало итекаквог утицаја на развијање града. Зато у Ваљеву поново цвета трговина и занати. Забрежје постаје ваљевско пристаниште, а роба све више одлази у Аустро-Угарску. Само, уместо каравана друмовима се крећу воловске и коњске запреге.

Осамдесетих година прошлог века клуб постепено замире. Град је прилично развијен, постојала је општина, никле су политичке странке и разна сталешка удружења. Ваљево је постало центар Западне Србије. У таквим условима „Клуб дванаесторице" није више био потребан.

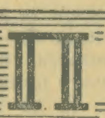
СВАШТА

На слици су два припадника сточарског иначе веома заосталог племена Курупи, из Нове Гвинеје.

Ови млади добошари, с рукама стиснутим у знак чврстог пријатељства, „обукли" су своју најраскошнију „одећу" за претстојећу церемонијалну игру у част доласка оваца.

Богатство и достојанство се код њих мери количином и разноврсношћу перја којим су окићени, количином школьки, свиња и бројем жена. У овом племену свиње су толико на цени да жене, често, поред своје деце доје и прасад.

ГДЕ ПТИЦЕ ГРАДЕ ГНЕЗДА

Пре извесног времена један пар врабаца саградио је гнездо у једној лондонској електричној централи. Неколико сламчица, које су штрчале из гнезда дотакле су једну жицу и изазвале кратак спој, те су биоскопи прекинули претставе, 250.000 људи остало је у мраку, у болницама се оперисало при петролејкама, цео саобраћај и индустрија су стали.

На осовини железничког вагона

Ово је само један од многих случајева. А птице приликом грађења својих гнезда бирају места која њима одговарају.

Дешавало се да дроздови саграде гнездо на осовини железничког вагона, који је случајно пребачен за неко време на споредни колосек, а кад је вагон враћен у промет женка дрозда је кренула на пут лежећи на јајима.

Дроздови, изгледа, много воле да се баве око железничких постројења. Један пар је саградио гнездо на електричном стубу покрај станице Манчестер. Ништа им није сметало што је сваког дана испод њих прогрмело 50 брзих парних возова и велики број електричних, и што су ноћу стално били осветљени јаким фаровима. Женка штиглица је снела јаја у торби на унутрашњој страни врата једног аутомобила, који неко време није био у промету, и седела је и даље мирно на јајима када је ауто извезен из гараже.

Један пар штиглица у Охају сместио се на заиста необичном месту: на металном крову једног рингишпила.

Индустриски центри и уређаји све више постају птичје „модерне четврти". Велике гвоздене бандере електричних далековода препуне су њихових гнезда. Један пар креја саградио је, у Енглеској, гнездо на дизалици високој 45 метара, а ништа им није сметало кретање у њој.

У килеру авиона

Једна голубица излегла је своје младе у гнезду саграђеном поред постројења за утовар угља на Сундерландском кеју. Сваки пут кад су се истоварала кола, гнездо је бивало подигнуто за 25 метара, а затим опет спуштано, тако да је голубица само ноћу могла да дође и лежи на јајима. На средњем Истоку где у пустим крајевима стоје цеви за нафту, а упоредо са њима телеграфски стубови, нема наравно дрвећа. Птице су тако с пуно права запоселе све бандере због чега често долази до сметњи у телеграфском саобраћају. Управе су зато принуђене да годишње униште на стотине гнезда.

Опасно место за своје гнездо, што је срећом на време откривено, изабрале су ластавице на аеродрому у Минесоти. Сместиле су се у килеру једног малог авиона тачно испод елисе. Управа аеродрома, вероватно наклоњена птицама, избацила је привремено овај авион из саобраћаја, да би омогућила ластама да изведу на миру своје младе.

Најчудније место за гнездо одабрао је један пар царићз. Своје гнездо у облику купе подигли су у иструлелом телу једног копца кога је неки земљорадник обесио као страшило за птице. Мали царићи одлично су напредовали у својој језивој „дечјој соби". Осушени кобац и у њему гнездо налази се у музеју у Честеру.

На кристалном огледалу

Изгледа да само сенице могу да се мере са царићима у бирању чудних места за своја гнезда. Сваке године њихова гнезда могу да се нађу у поштанским сандучићима, црквеним клупама, уличним светиљкама и сличним местима.

Рекорд ипак држи један пар који је пре 200 година саградио своје гнездо у лобањи једног обешеног друмског разбојника.

На обали Кента један пар птица направио је гнездо уз саму железничку пругу којом је дневно пролазило 130 возова, али женка је мирно седела на јајима све док их није излегла.

Један пар ласта покушао је да сагради своје гнездо од иловаче на кристалном огледалу у једном богатом летњиковцу. Пошто нису могли да га учврсте на глаткој површини огледала, сместили су се изнад карнише у истој соби.

У корпи за цвеће

Штиглици су такође познати по необичним местима на којима граде гнезда. То вероватно има везе са њиховим поверењем у људе. Прво место свакако припада пару штиглица који је направио гнездо у разјапљеним чељустима једног испуњеног крокодила.

При свему овом не смемо заборавити једно — поступке птица не можемо мерити на исти начин као поступке људи. Птице не знају ни шта је осовина вагона, ни шта је бандера, ни лобања мртваца — оне траже само погодно место да гнездо лако поставе и да се склоне.

РЕТКЕ

Питомо створење на овој слици је антилопа-геренук, стара две године, која је тек недавно постала становник Њујоршког зоолошког врта. Донедавна „Гери" је скакутала по пространствима Источне Африке и брстила лишће акација. Геренуци су веома ретке животиње у зоолошким вртовима јер их је тешко ухватити.

Како су постала ИМЕНА

Северни главни град

Један од најстаријих градова на свету, престоница НР Кине

ПЕКИНГ

(преко 4,3 милиона становника), богат је многим историским споменицима, нарочито у тзв. Императорском граду, и дивним грађевинама кинеске националне архитектуре. Највећи је културни центар Кине; има два универзитета научно-истраживачке институте и установе, академију наука, музеје, позоришта итд., као и велики број индустриских предузећа. У центру града је Тјањањмињ (Црвени) трг — место где се одржавају војне параде и манифестације. Назив града потиче од кинеских речи: пеј — северни и кинг — главни град.

Златна река

Када је Шпањолац Алфонзо Гонзалес 1436 године открио на северозападној обали Сахаре један мањи залив помислио је од њега да је река, која се на шпанском каже río. Пошто се овде роба трампила за злато (oro), то је и цео тај крај назван

РИО ДЕ ОРО

тј. „Златна река". Тим именом назива се сада Шпанска Сахара — пространа пустињска област од 326 хиљада км² у којој живи свега 80.000 становника — Арабљана, Бербера и Европљана.

АЈВАНХО

Пошто се прославио у књижевности, Ајванхо је последњих недеља стекао још већу популарност на француској и енглеској телевизији. Сваке суботе увече близу 10 милиона Француза и Енглеза у својим кућама или у другим просторијама преко телевизиског екрана присуствују узбудљивим окршајима од пре седам векова, у којима легендарни јунак на белом коњу, с перјаницом и покривен белим плаштом на знак рога искрсава из Шервудске шуме праћен својим герилцима наоружаним копљима и стрелама. Ајванхо сваке суботе ломи копље са најамницима краља Јована или издајницима своје земље, а људи атомског доба нетремице прате сваки његов покрет. Тако, најпопуларнији програм западноевропске телевизије не приказује пут у свемир и лет ракета, већ далеку средњовековну прошлост.

Можда оживљавање његових подвига не би доживело такав успех да улогу Ајванха не игра ненадмашни енглески телевизиски глумац Роџер Мур. Он је до те мере распалио машту младих и старих да свакодневно добија преко хиљаду писама. Објашњавајући тајну свог успеха Мур истиче да увек копира лик и карактер Ајванха, тачно како га је замислио Валтер Скот који је умро још 1832 године.

Али ово је поново покренуло међу енглеским историчарима полемику о правом лику легендарног јунака. Још у оно време историчари су пребацивали писцу што је променио извесне чињенице, као и неке датуме и места радњи и догађаја. Ко је у ствари био јунак Валтера Скота?

Ајванхо је литерарни надимак и нека врста псеудонима средњовековног војводе од Мортара. Када су Нормани под вођством Виљема Освајача запоседи британска острва, тај потомак једне од најстаријих саксонских породица управљао је својом великом облашћу на северу Енглеске. Виљем који је одавно ковао ратни план против Енглеске, објавио је 1066 године да се он сматра законитим и непосредним наследником круне краља Харолда који је наследио престо Едвардов. Битком код Хестингса завршио се, у корист Нормана, први период борби око енглеског престола. Готово цела Енглеска пала је под власт непријатеља.

Енглези су се тешко мирили са окупацијом, па су многи саксонски племићи отишли у шуме и мочваре на северу Енглеске. Други су погнули главу и прихватили од освајача понуђену управу над неким провинцијама. На то је у почетку пристао и војвода од Мортара који је на управу добио област Нортумбрију.

Отада почиње историја Ајванха. Мортар се неко време само опирао претераним дажбинама, пљачкању жетви, убиствима, крађама и насиљу. Али када је безобзирност Нормана прешла сваку меру Ајванхо се побунио, одметнуо од власти и придружио герилцима. На позив својих господара слуге, мештани и сељаци су оставили своје плугове и алатке па наоружани луковима, моткама и секирама устали против освајача. Рат се поново распламсао.

Мортар је био кршни делија чувен по храбрости и вичан руковању оружјем али нарочито омиљен са своје мудрости. Био је леп и млад али није знао за гордост и таштину. Племените природе, делио је са сиротињом све. Према побеђеним супарницима приликом ранијих такмичења опходио се увек великодушно. Стога није чудо што се уз њега дигао цео народ Мидленда и Јоркшарја. У помоћ својој саксонској браћи Данци су послали силну флоту.

Прво је ослобођен Ексетер а затим после дуге опсаде и Јорк. Протеран стрелама Ајванхових герилаца непријатељ се повукао на југ. Изгледало је да је победа потпуна.

Међутим, Нормани су били велика сила тог доба. Мортаров брат Едвин погинуо је у једном боју и борбе су настале још жешће. Нормани су се вратили с великим појачањима и почели да пљачкају северну Енглеску. Мортар са својим четама више није био у стању да им пружа отпор на отвореном пољу па се повукао у шуме и заседе одакле је стално задавао тешке ударце надмоћном освајачу. Следиле су страшне одмазде — крволочне хорде су за собом остављале само смрт и пустош.

Јоркшајр и Мидленд су престали да постоје. Једино је Шкотска која у то време још није припадала енглеској круни била поштеђена. У герили је Мортар постао нераздвојни пријатељ свог слуге с којим је као са рођеним братом делио сваки залогај хлеба. Скривали су се по шумама, повремено нападали непријатеља из бусија и заштићивали против освајача немоћни народ. Сељаци су им за узврат давали преноћиште, уточиште у случају невоље и храну неопходну за њихов опстанак.

Тако је из многобројних окршаја војводе Мортара, борца против норманских окупатора, настао велики роман Валтера Скота. Али, он можда ипак никада не би био написан да је дечак Валтер Скот могао трчати с друговима по пољанама. Срећом за књижевност он је био хром и читаве дане проводио је на тавану родитељске куће листајући прашњаве књиге и хронике. При светлости свеће настале су прво његове поеме а затим роман „Ајванхо". Вредност књижевног дела није умањена тиме што у њему Ајванхо живи 150 година после војводе Мортара, када су Саксонци асимилирали норманске освајаче, и већ тада били ударени темељи енглеске нације.

ЗАГОНЕТНА ВЕНЕРА У 2004 ГОДИНИ

Дебели маглени застор између Венере и наших очију не дозвољава нам, као што знамо, да видимо чврсту површину ове планете. До данас још нисмо били у могућности ни тачно да одредимо време Венериног обртања око њене осовине. Према некима, то би требало да траје исто колико и њен обилазак око Сунца (отприлике седам земљиних месеци). Но ово тврђење, засновано само на посматрању оком и кроз густи слој облака, још није доказано.

Радиоастрономска опсерваторија у Москви, која је снабдевена нарочитим апаратима за пријем радиоталаса, ускоро ће започети са изучавањем радиозрака које емитује површина планете. Ово зрачење, на које околна атмосфера нема никаквог утицаја, пружиће, сматра се у Москви, више података но што смо их досад имали.

Извесни подаци о планети, нарочито о њеној температури, добијени су 7 јула прошле године кад је она помрачила једну другу велику планету. Ово се помрачење први пут догодило откако је пронађен телескоп и поновиће се, отприлике, тек кроз хиљаду година. Но „ускоро" ће се одиграти још један редак догађај који ће астрономи сачекати с великим нестрпљењем. Наиме, 2004 године Венера ће проћи поред Сунца и њене сунцем осветљене ивице показаће астрономима веома важне податке. А можда ће они бити мало важни, ако пре тога човек успе да пошаље на Венеру своје апарате за испитивање.

Тајна стогодишњака

На недавно одржаном Конгресу геронтолога у Нансију један професор је изнео занимљиве податке који откривају тајну дуговечности:

— У Француској има 600 до 700 живих стогодишњака а од тог броја само једна петина су мушкарци. Од 27 стогодишњака које сам познавао и проучавао, 24 су биле жене.

Све жене које су имале преко сто година биле су врло мршаве, имале су 30 до 45 а ретко 50 килограма. Ниједна од њих никада није имала више од 60 килограма. И сада, у старости мало једу. Једино некипут претерају када су у питању слаткиши. Већина њих пије једну до две чаше вина дневно.

Згуснута историја

Ако би се последњих 50.000 година живота на нашој планети „згуснули" у свега 50, онда би хронологија најважнијих догађаја изгледала овако:

Пре 10 година човек је напустио пећину и потражио себи други дом.

Пре 5 година човек је почео да пише.

Пре 2 године почела је наша ера.

Пре 15 месеци Гутемберг је пронашао вештину штампања.

Пре 10 дана откривен је електрицитет

Јуче изјутра пронађен је авион.

Прошле ноћи — радио.

Јутрос — телевизија.

Млазни авион начињен је пре мање од једног минута.

Непознати извори Нила

У сваком, чак и мањем, атласу неће вам бити тешко да нађете изворе Нила. Међутим, ученици који су 1890 године седели у школским клупама узалуд би на својим географским картама тражили изворе ове реке. Јер, мада је извор Плавог Нила откривен још 1770 године, Кагера, главно свориште највеће афричке реке, била је непозната све до 1892 године. За изворима Нила трагало се још у Старом веку. У старом Риму човеку који је покушавао да изврши нешто немогућно говорили су: „Зар хоћеш да тражиш извор Нила?"

НЕУМОРНИ ПЕШАЦИ

Када су новине и радио пре неколико недеља објавили да је енглеска лекарка руског порекла Барбара Мур препешачила раздаљину између Лондона и Бирмингема за свега 26 часова и 25 минута многи су поверовали да се родио један нови спорт. А када је она само месец дана касније прослављајући на тај начин пред Нову годину свој рођендан, превалила за осам дана по киши и невремену 550 километара од Единбурга до Лондона сви су је Енглези почели славити као националну јунакињу. Успут су је младићи и девојке пратили и бодрили, један обућар јој је поклонио нове цокуле а у полициској станици су јој лечили раскрвављене ноге и заменили јој цокуле нарочитим филцаним ципелама. Барбара Мур је стигла у Лондон тачно у поноћ када је са свих звоника откуцавало глуво доба. Лекарку је ипак на улицама дочекало неколико хиљада грађана.

По угледу на докторку Мур преко стотину Британаца су већ поставили рекорде на малим релацијама — препешачили десетине и стотине километара.

Уствари пешачење је од памтивека било страст Британаца и оно не претставља никакав нов спорт у тој земљи. Светски путник и писац Томас Коријат (1577—1617) који је завршио Вестминстерску школу и Оксфордски универзитет да би на крају постао луда краља Јакова I обишао је готово цео свет пешице. У току 1608 године он је за пет месеци препешачио Француску, Италију, Швајцарску, Немачку и Холандију, и пошто је његово путовање описано у једној књизи доживело велики успех, он је 1612 године предузео ново путовање пешице кроз целу Европу, Грчку, Турску, Палестину, Египат и најзад стигао у Индију. Тај највећи светски путник није доживео да се врати у своју домовину, јер је умро од исцрпљености у Сирау кад му је било непуних четрдесет година.

Познат је и подвиг капетана Џорџа Вилсона који је 1815 у својој шездесетој години превалио раздаљину од 1609 километара за свега 20 дана и тако добио велику опкладу.

У току XIX века пешачење је у Енглеској постало професионални спорт. Око 1875 године одржавала су се многа такмичења која су трајала и по шест дана, али се одушевљење према овом спорту после неколико година угасило. Један од најчувенијих рекордера почетком овог века био је Т. Е. Хамонд који је 1907 године прешао пут од 160 километара за 17 часова 25 минута и 22 секунда а 1908 године 212 километара за 24 часа! Ови рекорди више никад нису поновљени.

Црни залив-језеро

Највећи залив Касписког Језера зове се

КАРА-БОГАЗ-ГОЛ

Име је турско: кара — црн, богаз — залив, мореуз, пролаз и гол — језеро. Површина му је 18.000 км^2, а највећа дубина око 8 м. У заливу је веома велико испаравање воде јер је са три стране опкољен пустињама. Због овога је ниво залива нижи од површине Касписког Језера, те вода из њега, због разлике у висинама, стално отиче у залив и тамо се испарава. Последица тога је велика концентрација соли која се одатле вади у великим количинама — у једној тони воде има је 164 кг. На неким местима поред обале таласи са водом избацују толико соли да се она лопатама згрће и њом пуне џакови.

Мајка вода

На језику Банту црнаца реч бе значи вода а нуе мајка. Тим именом названа је велика река

БЕНУЕ

лева притока Нигра, у Западној Африци. Дугачка је 1.400 км а пловна на дужини од 800 км.

Лука

Главни град републике Цејлона

КОЛОМБО

(са преко 450.000 становника) истовремено је трговачки и индустриски центар ове државе. Преко луке Коломба Цејлон извози чај, кокосове орахе, кафу, цимет, палмино уље и каучук. На сингалеском језику реч Коломбо значи „Лука" и нема никакве везе са откривачем Америке Колумбом.

БОРОДИН

Племенитост његова није имала границе. Тражио је увек прилику да ма коме и ма чиме буде од користи. То је била његова потреба, а његова рука, најдарежљивија, давала је само помоћ", — написао је један биограф за композитора Александра Профиријевића Бородина.

Све га је занимало

Кад је млада девојка Авдотија Константинова Антонова родила 12 новембра 1833 године у Петрограду ванбрачно дете нико није слутио шта ће оно постати. А отац, грузински кнез Лука Семјонович Геделанов Имеретински постарао се да дете буде у књиге заведено као „законито", али као син његовог собара Порфирија Бородина.

Мајка је пружила јединцу изврсно образовање. У детињству је већ научио француски, енглески и немачки, доцније и италијански. Веома рано изражена његова љубав према хемији напунила им је кућу тегламa, флашицама и ретортама али и немогућним мирисом разних супстанца од којих је сваког часа могао да букне пожар.

После часова у школи мали Александар је пресликавао слике, бавио се галванопластиком, састављао акварел боје, али је најрадије свирао. Прво на флаути, а затим на клавиру, виолончелу и обои. Његове шетње по парку нису биле празна дечја забава. Он је слушао војну музику, уживљавао се у тонове и мелодије и код куће после покушавао да их по сећању произведе на инструменту. Већ у деветој години он компонује полку „Hélén" за клавир, а неку годину доцније „Концерт за флауту и клавир". И када чита он то не чини само ради разоноде већ се удубљује у теме и мисли Љермонтова, Пушкина, Гогоља и других.

У седамнаестој години био је примљен у Медицинско-хируршку академију која је тада била центар научне природњачке мисли. Већ на трећој години за њега се заинтересовао познати хемичар Зињин.

— Бородина сматрам својим будућим наследником, — изјавио је он једном приликом али пошто је знао за његову љубав према музици поменуо је и причу „Два зеца".

Када је дипломирао постаје асистент катедре опште патологије и терапије, путује у Брисел на конгрес офталмолога, а одмах по повратку, иако сав у звуцима романса, брани тезу „О сличности мишомора и фосфора" и стиче докторат медицине. У Хајделбергу, где је дошао на усавршавање, упознаје се са Мендељејевом а затим са њим и Зињином ствара школу домаћих хемичара.

„Моћна групица"

У Вијарећу, у Италији, упознао се 1861 године са талентованом московском пијанисткињом Екатарином Сергејевном Протопоповом која је ту била на лечењу. Она му постаје жена а њихов дом ускоро уточиште за многе студенте и ђаке. Бородин, буквално, није имао кутка у кући где би могао да ради и бележи своја музичка надахнућа. Зато је то морао за време обеда, између седница или у фијакеру. Помоћни професор оргаиске хемије на Медицинско-хируршкој академији (1863) држао је предавања и на Шумарској академији, учинио неколико проналазака, објављивао научне радове одлично примљене у Русији и иностранству, за све време компоновао и следеће године био изабран за редовног професора, опредељујући се тако за педагошки рад коме остаје веран читаво четврт века.

А управо у то време његово интересовање за музику преовлађује мада ће се до краја његовог живота та два битна елемента — симболично претстављена и на његовом споменику у мозаику: ноте и хемиске формуле, преплитати међу собом као и са његовим друштвеним радом — старањем за оснивање (1872), одржавање и развој Више женске медицинске школе на којој је такође предавао хемију. Поред осталих венаца на његовом погребу истицао се и онај са натписом „Оснивачу, чувару и заштитнику женске лекарске школе, узданици и пријатељу ђака — жене лекари десет генерација".

Али Бородин је и писао — музичко-критичке чланке. „Успомене на Листа" а 1887 објављена су његова врло значајна „Писма" упућивана жени и пријатељима.

Шездесетих година је у Русији, на темељима дела Глинке и Драгомишког, у духу реалистичких принципа „Нове руске музичке школе" — народне музике, Балакирјев основао „Моћну групицу" са своја четири ученика: Бородином, Кјуом, Мусоргским и Римским Корсаковом.

Поред чисто техничких елемената — форме и инструментације, они су се ту првенствено учили да траже уметничку истину. Били су под утицајем идеја Херцена, Бјелинског, Доброљубова и Чернишевског, које су постале основа свег њиховог стварања иако је оно ишло потпуно индивидуалним путевима.

Највеће дело

Пет година, са прекидима, Бородин је радио на својој првој, Ес-дур симфонији која је 1869 године била први пут изведена на концерту Руског музичког друштва. Диринговао је сам Балакирјев, а Даргомишки, болестан у постељи целе вечери је нестрпљиво очекивао обавештење о исходу, али ујутру није дочекао новине са вести о појави „великог руског мајстора" — преминуо је.

Успех је занео и самог аутора и он је исте године почео да компонује своју другу, Х-мол симфонију прозвану „Витешка". Већ први део „грандиозношћу и снагом збунио је све", а Бородин скромно пише: „Они су врло задовољни", па вероватно задовољан и сам назива је „лавицом" и доцније додаје „сви лудују за мојом симфонијом". Трећу његову симфонију А-мол довршио је Глазунов.

Нико у другој половини 19 века, и то не само у Русији, није успео да у области симфонике достигне Бородина и Чајковског са којима почиње и камерна инструментална музика.

Симфониску слику „У Средњој Азији" Бородин је посветио Листу као искреном љубитељу руске музике који му је приликом првог сусрета признао:

— Ја без вас не могу.

Лични ауторитет и пријатељство Лист је заложио да би се у Европи популарисала руска музика. Ова симфониска слика доживела је такав успех да је прокрстарила целу Европу и свуда изазивала „бис" па стављана на захтев публике у следећи програм.

Бородинове романсе, за шест је сам написао текст („Море" за тенор уз пратњу оркестра, а „Успавану кнегињицу" посветио је Римском Корсакову) саткане су од најтананије лирике, трагичног бола, сатиричне су или пуне чемера.

Остала је недовршена и његова опера-балет „Млада" са изванредним описима природе, о животу Полапских Словена. Бородин је написао само четврти чин, али је готово сав материјал уклопио у оперу „Кнез Игор".

Највеће дело Бородина на коме је радио 18 година а ипак оставио недовршено, оно што га је приближило свету, то је његова опера „Кнез Игор". „Посвећена успомени М. И. Глинке" она поред Глинкиног „Руслана и Људмиле" долази у ред највећих опера прошлог века.

Са широко епским националним мотивом, по коме је сам Бородин написао дубоко поетски текст, опера је рађена према епу „Слово о Игоровом походу" који говори о догађају из 1185 године, када је кнез Игор Свјатиславић пошао на Половце, сукобио се са њима на реци Кајали (за коју се не зна где је), пао у ропство хана Кончака, побегао одатле и вратио се у завичај.

„У име Бородина"

Тежња Бородинова да ликови не буду бледе фигуре из далеке прошлости, већ живи људи, блиски и разумљиви, испунила се. Његов Игор је оличење ратника вође, заштитника родне земље, непоколебљивог пред непријатељем и поноситог и у ропству. Игорова жена Јарославна, сва испуњена љубављу, чедна у својој оданости и пуна патње кад сазнаје за пораз мужа (чувени Јарославнин плач) одлучна је када треба да се супротстави своме брату кнезу Галицком, који са својом групом намерава да преузме власт. И други ликови, редом, преко половецког кнеза Кончака чија песма звучи као ратна поклич и његове кћери, до комичних фигура Скуле и Јерошке, остављају утисак већ познатих људи.

Да би компоновао чувене половецке игре са њиховом разноврсном интонацијом и чудним ритмом, Бородин је морао да упозна и проучи мотиве финско-турских мелодија као и уопште оних из Средње Азије. У њима је први пут отступио од свог начела „на првом месту су гласови а онда оркестар", јер је ту баш он добио првенство. Али то је најбоље од свега што је у руској а и у европској музици створено у сликању Истока.

„Све треба писати крупним потезима, јасно, разговетно а практично за извођење" — сматрао је Бородин и зато су његова дела монументална. Али и он сам је такав, самоуверен и снажан.

Опера је остала незавршена. Четрнаестог фебруара 1887 године ујутру је још радио на финалу своје треће симфоније а увече је у црвеној кошуљи и високим чизмама отишао на покладни маскенбал у Академији. У поноћ се наслонио на зид „пао и за трен умро од срчане капи као да га је непријатељско тане ударило и збрисало из круга живих".

На симфониском концерту 1887/8, посвећеном Бородину, први пут је изведена по сећању Глазунова инструментирана увертира „Кнеза Игора" и Половецки марш у инструментацији Римског Корзакова, коме је предат венац са траком „У име Бородина".

Прво извођење целе опере било је 4 новембра 1890 године у Маринском позоришту у Петрограду. „То је заиста био прави догађај за сваког ко топло воли домаћу уметност" — написао је један критичар поводом премијере.

Тежња за животом, човечност, осећање снаге и ширине — основне су карактеристике његовог стварања које је прожето дубином мисли и уобличено савршенством форме. Органски везано са животом његовог народа дело Бородина је намењено још ширем кругу — слушаоцима широм света.

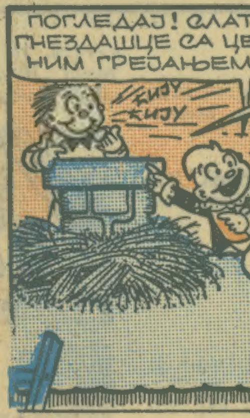

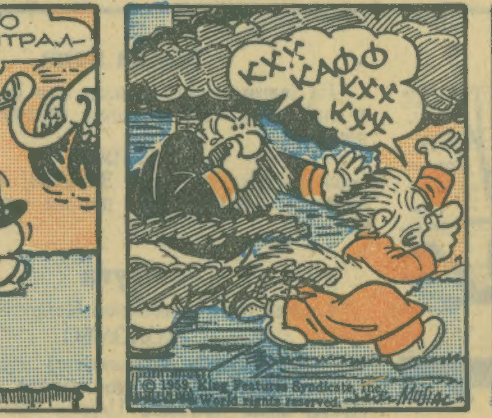

КОД ЕСКИМА

ЖИВОТНИ ПРОСТОР ЕСКИМА ЈЕ НЕПРЕГЛЕДНА ТУНДРА, ГДЕ ВЕЋ У АВГУСТУ ВЛАДА ПРАВА ЗИМА СА ВЕЛИКИМ ХЛАДНОЋАМА И СНЕЖНИМ ВЕЈАВИЦАМА. И ПОРЕД ТОГА ЕСКИМИ ВИШЕ ВОЛЕ ДУГУ И ТЕШКУ ЗИМУ, НЕГО КРАТКО ЛЕТО КОЈЕ ТУНДРУ ПРЕТВАРА У НЕПРЕГЛЕДНО БЛАТО И ДОНОСИ МИЛИОНЕ КОМАРАЦА КОЈИ ЗАГОРЧАВАЈУ ИОНАКО ТЕЖАК ЖИВОТ.

СВЕГА ЈЕДАН САТ ПОТРЕБАН ЈЕ ЕСКИМУ ДА САГРАДИ ИГЛО. ДЕБЕЛЕ ПЛОЧЕ ЧВРСТОГ СНЕГА СЛАЖУ СЕ ЈЕДНА НА ДРУГУ У ОБЛИКУ КУПОЛЕ, УСЕЦА СЕ УЛАЗ И.. СТАН ЈЕ ГОТОВ.

АЛИ СВИ СУ ИЗГЛЕДИ ДА ЋЕ ИГЛОИ ИЗАЋИ „ИЗ МОДЕ". ЕСКИМИ СУ ПОЧЕЛИ ДА НАБАВЉАЈУ ШАТОРЕ И ДА ИХ РАЗАПИЊУ НА МЕСТУ СВОГ ПРИВРЕМЕНОГ БОРАВКА.

У североисточним пределима Канаде налазе се врло богата ловишта велика као пола Европе, а настањена искључиво Ескимима. На великим снежним равницама, источно и западно од Худзон Баја, живи усамљено свега хиљаду породица, управо око 6.000 становника. Ови Ескими важе као расно најчистији, јер немају прилике да се мешају са другим расама. Сматра се да је то један од народа који је најмање дошао у додир са цивилизацијом. Док су Ескими на Аљасци већ одавно изменили свој начин живота и настанили се у сталним местима боравка, Ескими Лабрадора и Барен Грунда још су номади, који дижу своје шаторе и снежне куће тамо где очекују најбогатији лов. Додуше, аутоматско оружје и европско одевање стигло је и до њих. Поред тога, нажалост, и ракија и дуван.

☆

Домаћа радиност је јако развијена. Са много укуса и стрпљења Ескими праве за време дугих и ледених зимских ноћи лепе и укусне предмете. Као сировина за израду предмета служе им животињске кости и крзна.

ЕСКИМИ СУ УВЕК РАСПОЛОЖЕНИ ЗА ЗАБАВУ И РАДО ИГРАЈУ УЗ РИТМИЧКО УДАРАЊЕ О КРЗНЕНЕ ДЕФОВЕ.

☆

Рибе једу сирове и то на врло необичан начин. Цела риба се загризе зубима, а онда оштрим ножем отсеца залогај пред самим уснама. Мало неуобичајено и прилично опасно!

☆

До дубоке старости Ескими су здрави и добро расположени. Не зна се да ли је то последица исхране или климе.

☆

Сахрањивање мртвих се обавља на једноставан начин. Пошто је земља смрзнута и тврда као кост, копање не долази у обзир. Зато се покојници једноставно затрпавају каменицама.

Ипак су успели

Огроман труд је био потребан да би се покренула прва публикација на ескимском језику. То је илустровани часопис „Инуктитут" који ће отсад редовно излазити на 40 страна.

Прва и највећа тешкоћа око издавања тога часописа био је језик који има свега 15.000 речи погодних, према мишљењу зналаца, да се употребе у журналистици. Ескими су у стању да са свега неколико слогова изразе читаву реченицу, а са малом изменом овог или оног слога, да првобитној реченици даду и приличан број других значења. Тако например „наглигетиангелагит" значи „ја те не волим", а „наглигеугнангегупко" — „кад не могу да те волим".

Осим тога у језику Ескима не постоје уопште речи које су се код већине других народа већ одавно одомаћиле, например „магазин", „авион", „астрономија" и друге. Па је и за стварање таквих речи било претребно много стрпљења и истрајности.

Садржајно, часопис је намењен у првом реду становницима иглоа Аклавика у заливу Фробишер. Поред слика они ће у њему наћи пригодан текст, анегдоте и кратке приче. У првом броју објављена је прича једног Ескима у којој он својим сународницима описује утиске са путовања на Гренланд. Постоји и рубрика за ескимске жене, али слике модерних хаљина оне могу само да гледају, а не и да понесу, пошто би у њима цвокотале од хладноће на тамошњој суровој зими.

Две стране часописа остављене су потпуно чисте, беле. У тим крајевима до хартије се веома ретко долази а и скупа је, па те две стране читаоци могу да употребе у личне сврхе, за писање или цртање.

Главни уредник часописа „Инуктитут" је двадесетогодишња Мери Панегошо, ћерка једног ловца са острва Елесмере, најсеверније насељене тачке Канаде. Мада је свега три године ишла у школу, она је као створена за тај посао. Обдарена је сликарка а и добро пише. Захваљујући њој и сарадњи осталих чланова редакције, илустровани часопис „Инуктитут" је и забаван и користан, па су га Ескими лепо примили. Само, док он до њих стигне треба да савлада тешкоће.

МЕРИ ПАНЕГОШО

ПОЉУПЦИ ЕСКИМА СЕ РАЗЛИКУЈУ ОД ОСТАЛИХ У СВЕТУ. ПРИЛИКОМ ПОЗДРАВА ОНИ ТАРУ НОС О НОС. ПОШТО КОД ЊИХ НЕМА КИЈАВИЦЕ И ГРИПА, ОВО НИЈЕ ОПАСНО.

ВЕНЧАЊЕ СЕ КОД ЕСКИМА ОБАВЉА САСВИМ СКРОМНО, БЕЗ НАРОЧИТИХ ЦЕРЕМОНИЈА. МЛАДА ИМА НА СЕБИ ХАЉИНУ У КОЈОЈ СЕ ВЕНЧАЛА ЈОШ ЊЕНА ПРАБАБА, БАБА И МАЈКА.

КРВ СВЕТА НАФТА

У Персији постоји једна пуста област којој домороци не смеју да приђу, нарочито ноћу. Старе легенде ове земље тврде да овај крај посећују душе мртвих, зли духови и фантоми са оног света. Зато је он проклет и боље је избегавати га.

Сујеверни страх ухватио је корен код људи који још не знају шта је цивилизација, поготову што та област заиста може да га изазове.

Тло је покривено искрама које трепере и играју, гасе се ту да би се поново упалиле тамо. То је прави пламени тепих који се никад не гаси, вечна жеравица која потсећа на балет авети. И по најмрачнијим ноћима, цео пејзаж је осветљен као да земља гори.

Одакле долази та чудна ватра? Сама земља заиста не гори већ гас који излази из њене утробе. Један нарочити гас сличан ономе у нашим мочварним крајевима, настао распадањем вегетације која трули у води.

Влажна стена

Како може тај гас да избије на површину земље и да несметано гори?

Сигурно сте чули за нафту — густу и масну течност као и за то да се она тражи и проналази дубоко у земљи на стотине па чак и хиљаде метара. Али се догађа — а то је случај код неких петролејских поља у Арабији, да се тај слој налази на самом дохвату руке, да за његово откривање нису потребни велики напори и компликована техничка средства.

Нафта је стена исто као и камени угаљ. Течна стена! Свакако ово нисте очекивали!

Научници још нису у потпуности решили како су се појавили ови слојеви, али имају разлога да верују да постојање нафте има сличности са стварањем угља. Они мисле да су се приликом померања земљине коре у току хиљаде година, много пре појаве човека на земљи, формирали водени џепови међу стеновитим непропустљивим слојевима. У тој води живеле су биљке, алге, ситне животињице као и у свим устајалим водама. Изумирући у тим џеповима оне су пале на дно и створиле неку врсту прекривача од муља и блата. Тада су дошли у помоћ топлота и притисак, који су учинили да се и дрвеће претвори у угаљ. Остаци живих организама су се растворили под утицајем бактерија и претворили у једну врсту масног уља које је испуштало гас. У пустињи то он гори и застрашује домороце.

Шта има у џеповима

Ови рудни слојеви садрже три састојка: воду (углавном слану) нафту и гас. Вода и нафта се наравно не једине. Направићемо мали опит да бисмо ово доказали.

За то нам је потребно:
једна тегла од слатка
мало бензина и
вода

Бензин, што је уствари пречишћена нафта, замениће њу саму. Сипајте га сасвим мало, на дно тегле, затим полако долите воду. Одмах ћете утврдити да вода пада на дно суда а бензин се пење на површину: према томе, бензин је лакши од воде.

Сада ћете разумети зашто на дну природних џепова има воде. А тек онда долази петролеј и гас који је још лакши.

У потрази за нафтом

Веома је важно знати овај ред слојева јер гас одгоре јако притискује течност која није у стању да умакне. Замислите шта ће се догодити ако се пробуши рупа у земљи где има нафте: снага компримираног гаса би повукла петролеј кроз тај простор. Нафта би шикнула на површину и талас би пресушио тек кад би сва количина истекла, или кад би притисак гаса опао.

То је метода која се употребљава да би се индустриски добила ова драгоцена течност. Али ако је рупа само у горњем делу џепа, догодиће се да гас изиђе а нафта остане заробљена у јами.

Зато треба прво испитати земљиште — обележити џепове. Али то је врло компликован посао који тражи праве научне процесе: струју, магнетизам итд. Геолози су у стању да према изгледу земљишта тачно одреде где се налази рудни слој, његове димензије и облик. Може се готово са сигурношћу одредити тачно место, где и колико треба бушити да би се дошло до нивоа петролејског слоја.

Петролеј излази из окна

Али немојте мислити да и после, за само отварање џепа није потребно много напора.

Прво, не догађа се често да је петролеј одмах испод површине земље. А ако се ипак наиђе, као што је случај са петролејским изворима Пешелброн у Алзасу, онда се врши вађење под ведрим небом.

Обично међутим треба бушити километре и километре дубоко да би се дошло до рудног слоја. Једно окно под именом „Лак" у Француској начињено је на дубини од 4.000 метара. Али то још није рекорд: у Америци постоје бушотине дубоке преко 6.000 метара. Да бисте потпуно разумели колико је то — израчунајте за које време пређете то растојање пешице.

Како се праве бушотине

То је дуг, прецизан и опасан посао. Прво се на одређеном месту подигне од укрштених челичних гредица једна кула, која може да буде веома висока и личи на стуб радиостанице. Уствари она подупире једну врсту огромне бургије, која се забада у земљу и окрећући се огромном брзином буши рупу у стени. Кад је дошла до извесне дубине, огромни чекрци са куле је подижу, а у бушотину се завуче једна цев. Потом се бургија опет спусти и настави да буши, али после одређеног рока поново заустави да би се друга цев закачила за прву. То се понавља све док се не доспе до самог џепа.

Код савремених бургија цеви су учвршћене за њу и на тај начин се добија у времену. Тај тунел од цеви сачињава окно, и он се цементом учврсти.

Кад се допре до џепа, почиње вађење нафте. Петролејски муљ се подигне до окна и једна врста пумпе изводи на површину драгоцену течност.

И течност тече...

Али, петролеј који изиђе из окна није још употребљив. То је уствари сирова нафта коју треба пречистити, прерадити, рафинирати. За ово су потребне огромне инсталације којих наравно нема на самом извору. Природна течност мора тек бити упућена некој рафинерији а она је често удаљена на стотине километара.

Како се сирова нафта шаље у стоваришта?

Теориски, она се шаље на сасвим једноставан начин: послужиће се само притиском природног гаса који ће је сатерати у цеви и гурати до места прераде. Ако је притисак гаса недовољан, замењује се вештачким, произведеним неком врстом пумпања. Цеви кроз које нафта пролази називамо нафтоводним цевима. А има их огромних. Најдуже на свету налазе се у Саудиској Арабији — оне пролазе 1800 километара кроз пустињу. Целокупна њихова тежина је педесет пута већа од Ајфелове куле а за годину дана кроз њих прође 20 милиона тона нафте. Нафтоводне цеви — или како их још називају „пип-лејн" — у САД су дугачке 770.000 километара.

Недавно је један нафтовод начињен у Француској а везује пристаниште Хавр са Паризом. Али те цеви не служе за превоз сирове нафте, већ за снабдевање десетине стоваришта већ прерађеном нафтом.

„Рафинерија нафте"

Зашто се нафта мора рафинирати? Зато што је сирова нафта уствари муљ, који садржи разне врсте петролеја а њих треба одвојити један од другог. Прво се у великим кацама нечистоћа, песак и блато сталоже на дно. Затим се масна и лепљива течност ослободи воде и тек тада упућује у рафинерије. Ту се одвајају разне врсте петролеја помешаног са сировом нафтом.

Свака од тих врста има својство да се приликом загревања претвори у пару. Некој је потребно 110 степени, а некима 120 или 150.

Ако бисте ставили хладан тањир изнад лонца са кључалом водом, нахватаће се на њему пара и претвориће се у ситне капљице — на тај начин добијамо дестилисану воду. Слично се дестилише и петролеј. Кад сирова течност достигне температуру од 110 степени, прва врста петролеја испарава и отиче у хладан суд где се пара претвара поново у течност — чист петролеј. На исти начин само на већој температури добијају се остале врсте петролеја, а свака од њих има своју специјалну намену и служи у разне сврхе: једна је петролеј за лампе које су некад служиле за осветљавање, друга је бензин за аутомобил, трећа, још чистија, бензин за авионе. Тако се исто добија и мазут као и лакови и масне боје за сликање.

Богатство петролеја

Петролеј има велики број нуспроизвода који се добијају дестилисањем.

Пре свега, постоји мастан петролеј без кога мотори не би могли да раде. Исто тако производе се од њега детерџенти за прање судова, веша и улица. Разна козметичка средства као и руж за усне уствари су деривати петролеја. Исто је тако потребан и за израду пластичних материја које имају све већу примену. Видил од кога се праве завесе, целулоза од које се израђују јевтине мушке кравате, најлон од кога се плету женске чарапе, сви су они производи петролеја.

Ништа од тога не би постојало без ове течности која почива у земљиној утроби. Можемо зато рећи да су свет у коме живимо, модерна цивилизација за коју знамо, тесно везани за производњу нафте.

Ако би случајно извори нагло пресушили све би било парализано: не би више било бензина за аутомобиле, трактори би престали да раде и велики део земље би остао необрађен. Ваздушне везе између два континента биле би прекинуте јер реактивни авиони не би функционисали без потребне течности.

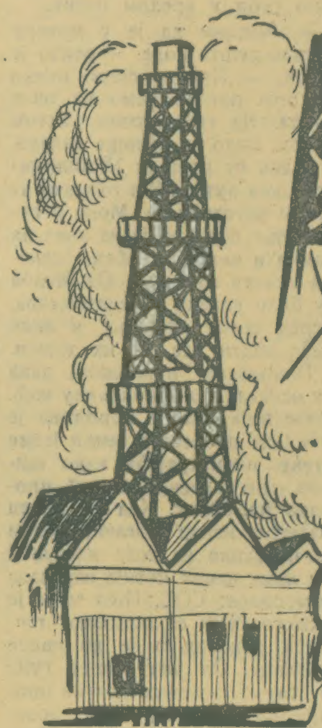
Али за сада, иако нису неисцрпне, резерве петролеја су још велике. А док се оне буду исцрпле, наћи ће се неки други извор енергије — атомска вероватно која већ постаје стварност.

Мач са две оштрице

Једна стара пословица каже: „Ко се воли, тај се и кара". Њу можемо применити и на петролеј који, иако је за нас од велике користи и претставља извор благостања и богатства, може исто тако да изазове и велике несреће јер је јако запаљив. Довољна је једна варница, удар пијука о неки камен, нека ситница да би настао страшан пожар. То се догађа и поред свих могућих предострожности: некад у самом окну, некад у резервоару, а каткад у танкеру.

Пожар од петролеја много је опаснији од обичног пожара јер га вода не гаси већ проширује. Због чега? Сећате ли се да је петролеј лакши од воде? Зато он увек плива изнад ње. Једини начин да се угуши ватра јесте да се затрпа земљом или прашином. Ако се ватра појави у окну треба га што пре дићи у ваздух помоћу јаких експлозива. Тако загушена, ватра се сама угаси.

Овакве несреће ипак нису честе. И петролеј остаје толико драгоцен да смо га назвали „црним златом".

ИЗГУБЉЕНИ У ПУСТИЊИ

Једног јулског јутра прошле године, у Моабу, у америчкој држави Јитаху, лимузина пуна деце изашла је кроз капију једног имања. Мушкарац је био за воланом, жена је седела крај њега, а иза њих је дизало грају шесторо њихове деце.

— До ручка ћемо се вратити! — добацила је жена својој сестри код које се налазила у гостима.

Пошто су доручковали, кренули су на излет до Дед Хос Поинта, високе, окомите литице са које се пружа диван поглед на кањоне Колорада.

Тамо су стигли у 11 сати и после одмора кренули натраг. На све стране мамили су их споредни путеви које су, од 1950, просецали разни пустолови кад је овај крај обузела уранијумска и петролејска грозница. Жељни да виде још неки необичан призор, скренули су путем који води у пусти предео пун опасности. На хиљаду квадратних километара ту су се смењивали дубоки теснаци и природни небодери. Нигде није било извора а сунце је бомбардовало земљу усијаним зрацима услед којих је температура пела на 50 степени.

Спустили су се до дна кланца, далеко од друма, кад их trже неки прасак испод кола. Човек је хитро изишао и запањен угледао рупу на хладњаку и воду како се безнадежно губи у врелом песку.

— Мислим да је у мотору остало нешто воде, — рекао је жени. — Продужићемо право да што пре изиђемо из овог пакла. Да се вратимо истим путем, било би сувише далеко.

Једва су прешли 15 километара кад аутомобил отскочи увис и заустави се. Мрко и густо уље потекло је из кола на камен и човек се обема шакама ухвати за главу. Од Моаба су били далеко 80 километара, усред вреле пустиње, и нико неће знати где да их тражи.

Покривена прашином, деца су осећала неподношљиву жеђ. Воде није било и породица је поподне провела у сенци једне стене, посматрајући како њихов лепи зелени „Форд“ пропада на сунцу. Кад се месец издигао изнад котлине, жена је извадила из кола маказе и од лима неких кутија изрезала три слова: СОС. Њен муж је скинуо гуму са помоћног точка и откотрљао је до ивице котлине. Од унутрашње гуме и старих гумених чизама припремио је ватру за дозивање помоћи. Извадио је и возачко огледало да би њиме давао знаке.

Шесторо деце од 4 до 12 година радознало је посматрало шта раде родитељи.

У Моабу је домаћица са зебњом очекивала да угледа породицу своје сестре. У пет поподне, кад јој се муж вратио с посла, она му рече:

— Бојим се. Сигурно им се нешто догодило.

Муж је сео у кола и одјурио према Дед Хос Поинту, али тамо никог није било. Два сата их је тражио а затим се вратио у Моаб и све рекао шерифу који је после краћег извиђања обавестио саобраћајну полицију путем радија и ставио се на чело потраге. Пошто ни тада нису наишли ни на какав траг, шериф је радијем затражио помоћ ваздухопловне полиције у Јитаху и на крају додао:

— Долазим ујутру да заједно извршимо извиђање.

Долазак авиона

Те ноћи су деца спавала на крову и блатобранима кола. Хладњикави метал годио је њиховом загрејаном телу.

Супрузи су ноћ провели у испитивању околних стена, тражећи повољнији заклон да се сутра склоне од убитачне жеге. У пустињи ноћ брзо престаје. У пет је већ увелико дан. А у седам је поново започела борба са смрћу. Мати се са децом склонила испод једне стене а отац је узалуд покушавао да малим огледалом привуче пажњу пилота неколиких авиона на млазни погон.

Затим се са северозапада појавио мали авион. Човек је хитро потопио своју аутомобилску карту у бензин из малог решоа, отрчао до гомиле предмета од гуме и запалио их. Подигао се густ дим, али врели пустињски поветарац однео је дим у сенку камених литица и пилот га није приметио.

Од раног јутра ужурбано су вршена трагања за ишчезлом породицом. Сви су били уверени да ако се изгубљенима не укаже помоћ у току дана, деца неће жива дочекати залазак сунца.

Страдалници су цео дан провели наћулених ушију, неће ли опет чути мотор авиона или аутомобила. Очајни отац је нервозно завукао руке у песак и открио да је песак влажан.

— Лаура! Децо! Загњурите се у песак! Покријте се њиме до гуше!

Потом је изишао из заклона, кренуо по врелом сунцу и после неког времена донео грану једне шибљике.

— Скините кору и сисајте дрво. У њему ће бити нешто влаге.

У подне је кањон постао прави пакао.

Нећемо преживети

Загњурена у песак, Лаура се сетила да су деца оставила у аутомобилу четири кутије са пастелним бојама. Потражила их је и прочитала натпис: „Безопасне биљне боје. Нису отровне“. Извадила је једну, ставила је у уста, и прогутала. Имала је воштани укус који није сувише непријатан.

— Децо! — повикала је мати. Погледајте шта сам нашла.

Сви су је послушали и, кад је први ред пастелних бојица поједен, Лаура је угледала цедуљу из које је сазнала да су боје начињене с млеком.

Пре заласка сунца муж и жена су сели да се посаветују.

— Сутрашњи дан по свој прилици нећемо преживети! — рекла је она. — Вечерас ћу поћи до друма да видим може ли се нешто наћи.

— У реду! — рекао је муж. — Али поведи са собом и најстарију кћер.

Кад је месечина освојила кањон, стене су добиле изглед чудовишта. Непријатељска тишина завладала је пустињом. Мати и кћи су посртале. Спустиле су се на песак да се мало одморе и мучно устале да наставе пут. За собом су остављале камење да би означиле правац за повратак. Осећале су немоћ и ноге су их страховито болеле. После поноћи наишле су на колац са причвршћеним комадом беле свиле. Значи, ту се негде налази терен за авијацију! Лаури се учини да лепо види један авион. Најзад! Крила, труп, елиса! С муком су пришле, али од авиона не беше ни трага. Пред њима се налазила стена обасјана месечином.

Окренуле су се и пошле натраг, јер су знале да ваља стићи својима пре изласка сунца.

— У глави ми је све бучало, — причала је Лаура касније. — Нисам могла да саберем мисли. Чула сам само како ме деца зову. Пред очима су ми искриле чаше с леденом водом. У једном тренутку пренуо ме је ћеркин глас: „Не тамо, мама! Кола су овамо!“

Три сата су ходале посрћући. Пале су на земљу да се одморе, али кад је требало поново да крену, кћи је ударила у плач:

— Боље је да овде умремо! Како да се вратимо празних руку кад толико очекују да им нешто донесемо?

— Хајдемо! — рекла је мати.

Са истока се нагло данило кад су њих две угледале зелени аутомобил.

Спасење

Било је 4 и 15 кад су родитељи загрејали примус и у мањерку ставили огуљено кактусово лишће да га испрже као шницлу. Деца су са боловима у желуцу и натечених језика, гледала како се пече целулоза, очекујући да је ставе у уста. Пошто се потпуно раздanило, родитељи су их одвели у заклон и, колико им је снага дозвољавала, почели да их укопавају у влажан песак. Упола слепи од исцрпености, ставили су образе на земљу, спремни да издрже до последње снаге. Мати се мало придигла да се још боље завуче у песак, кад наједном нешто блесну на небу. Помислила је да је то опет нека варка. Али, не! Сребрни труп малог авиона циљао је тачно у правцу њихових кола.

— Децо! — вриснула је она.

У том тренутку се зачуо и звук мотора. Авион је као стрела пролетео, а за њим се појавио други.

Из авиона је нешто полетело према земљи а затим се развило у ваздуху. Било је то платно с поруком: „Долазимо вам у помоћ“.

Али, најближе место за слетање авиона налазило се удаљено неколико километара. Но сада су знали да ће помоћ стићи и та велика нада дала им је нову снагу.

Тек после два сата изгубљена породица је угледала два човека како јуре према њиховом заклону. Помоћ је стигла. Прво су их попрскали водом. Још један сат је прошао док је стигао камион с млеком, наранџама, соком од лимуна и парадајза. Одвели су их у кола, пренели до помоћног аеродрома и одвезли у Моаб где је чекао лекар.

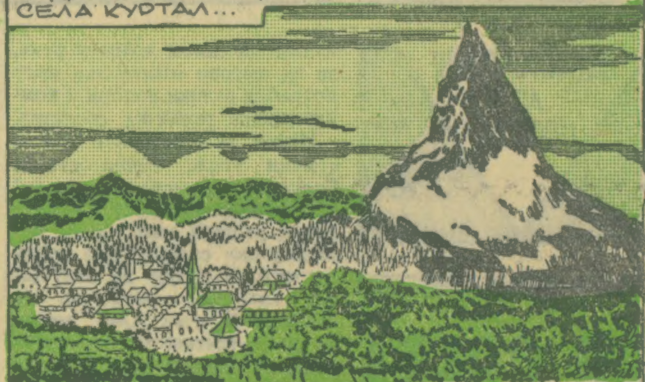
Преглед је завршен кратком реченицом:

— Потпуно су здрави!

После тога су сви потонули у оловни сан.

WALT DISNEY — ТРЕЋИ НА ПЛАНИНИ

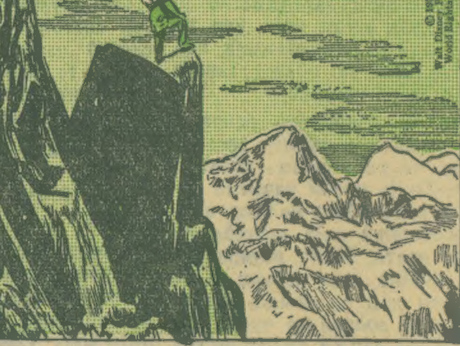

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

ВЕНЕЦИЈА ЗИМИ

Сваки град зими друкчије изгледа, па и туристички градови. Венеција која је за време пролећа и целог лета преплављена стотинама хиљада гостију, изгуби свој сјај у зимским месецима. Истина, мало и одахне од терета силних посетилаца. У децембарском и јануарском миру као да прикупља нову снагу за прве пролећне госте. Са појавом првог сунца Венеција мора бити спремна да прими нове туристе који ће се дивити њеним каналима, скупоценој архитектури, раскошним палатама и црквама.

Међутим, нико од гостију и не помишља да њене „водене улице“ имају и своје наличје и да се густи наталожени муљ и блато морају сваке године са доста муке извлачити из њих. Док се ово обавља, један део „водене улице“ затворен је са обе стране да би се из њега исцрпла вода. После тога радници у гуменим чизмама малим камионима извлаче ђубре, које би издајнички, ако га не би зими извукли, у току сезоне одавало непријатан мирис.

РАКЕТНИ ЛЕТ И ОЧНИ ВИД

Будући свемирски путници доживеће после повратка на Земљу велико изненађење — дуже времена неће разликовати боје, нарочито зеленило шуме и жуту боју пустињског песка. Дужина трептаја светлосног зрака изазива појам боја а она је друкчија у близини Земље од оне у свемиру. Сада се руске и америчке ракете снабдевају и апаратима за испитивање ових појава.

УКРАТКО...

Сликар Марк Шагал је завршио једно огромно платно, велико 2,50 м×4,00 м које му је поручио град Франкфурт. Слика претставља сцене из позоришног живота и украшаваће хол градског театра у Франкфурту.

⁂

Прва велика изложба радова француског сликара Николе де Стела отворена је крајем децембра у Хановеру. Изложених 80 слика је прикупљено из музеја и галерија Париза, Цириха и Лондона. У фебруару ће изложба бити пресељена у Хамбург.

⁂

Ускоро ће пси слепих моћи да буду замењени једним апаратом који су конструисали немачки инжењери. Професор у Хановеру Хелмут Ефесер је изјавио да апарат ради на истом принципу као и звучни апарати који се примењују у морнарици за испитивање дубине воде, и снабдевен је једним ултразвучним одашиљачем. Помоћу њега слепи ће моћи да разликују покретне предмете од непокретних и замениће псе у великим градовима где све већи саобраћај отежава њихову помоћ.

⁂

„Болесна лутка“ била је прошле године највише тражена играчка у Њујорку. Уз њу се добијао сав потребан материјал за превијање као и лекови.

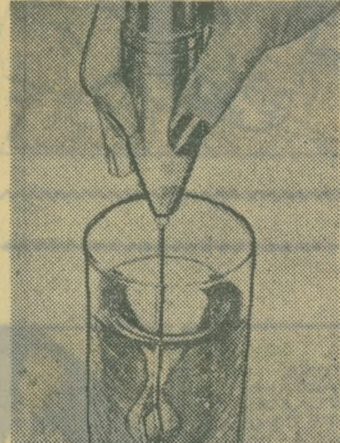
ЛАМПА ЗА ТЕЛЕФОН

Постоји већ и лампица од пластичне масе са шеширићем у боји, која се лако укопча и искључи из телефона. Врло је практична јер олакшава говорнику да пронађе цифре и из бележнице прочита број и друге податке.

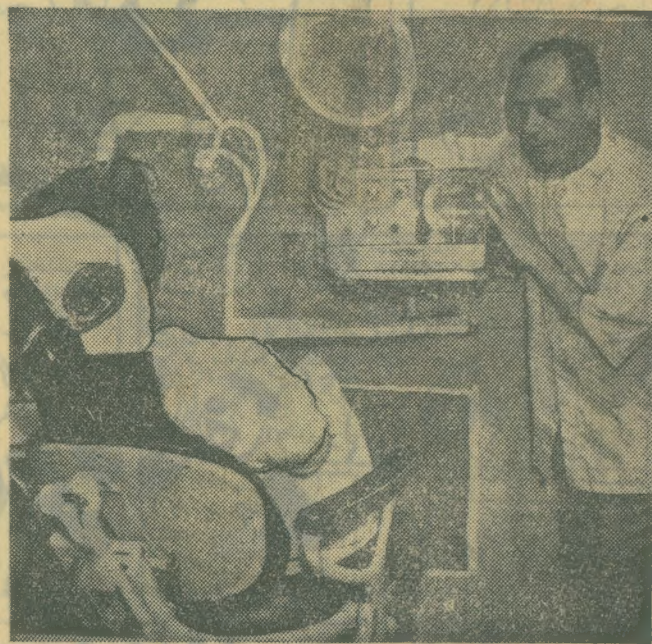

МЕШАЛИЦА НА БАТЕРИЈУ

Опет једно олакшање за домаћице. Нова мешалица која се лако чисти има мотор који покреће батерија, и тако искључује снагу домаћице али тражи њену спретност при справљању хране за бебе, мућење јаја и друго.

ПОМАЖЕ ХИПНОЗИ

Лекари ће имати на расположењу нови електронски инструмент да, кад им затреба, са лакоћом „хипнотишу“ пацијента за свега три минута. Кругови на апарату се окрећу слично мождaним таласима а светлост се пали такође у истом ритму и тиме утиче на „успављивање“.

ЈЕДАН СТАН У МИНУТУ

Према неким подацима још од 1953 године у Западној Немачкој се израђују станови великом брзином. Израчунато је да се сваког минута по један стан заврши. Према плану Министарства грађевина за идуће две године изградиће се још 1,200.000 станова, тако да ће све потребе становништва бити обезбеђене.

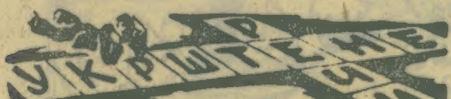
НОВИНА

Да би се избегло мењање хаљина и одела током дана, енглески стручњаци су почели да проналазе начин да тканине саме мењају боју према температури. Тако би хаљина за време светлог и топлог дана, лети, била јасне боје, док би увече постала тамна.

ПОСУЂЕ ОД КАРТОНА

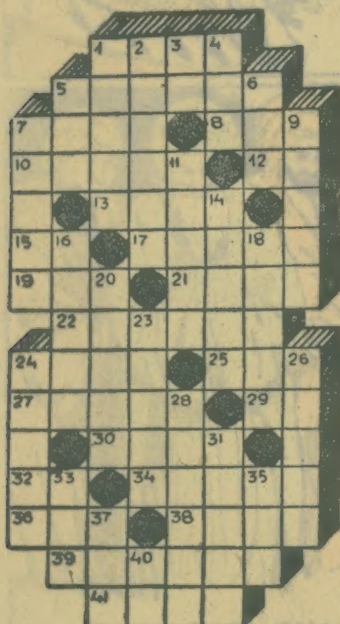
Да би олакшао посао домаћицама, један француски проналазач израдио је ново посуђе — од картона. После употребе са таквог суда се скине —ољушти прљави део тако да остаје чист. На овај начин један тањир, например, може се употребити више од 20 пута.

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

Водоравно: 1) мађарски композитор; 5) бивши првак света у шаху; 7) прекршај у фудбалу; 8) физиономија, изглед; 10) филмско платно; 12) хемиски знак за молибден; 13) индиски новац; 15) два слова; 17) историско место у Босни; 19) наше острво; 21) летњиковац; 22) фудбалер Барцелоне; 24) мушко име; 25) врста папагаја; 27) језеро на северу Европе; 29) иницијали имена и презимена америчког књижевника („Том Сојер“); 30) стари град у Грчкој; 32) мера за површину; 34) славни француски вајар; 36) музички израз; 38) област у Африци; 39) река у Француској; 41) место у Тибету.

Усправно: 1) страно женско име; 2) острво у Атлантском Океану; 3) скраћеница за спортклуб; 4) швајцарски легендарни јунак; 5) раствор смола у етеричним уљима; 6) град у Италији; 7) светиљка; 9) змија отровница; 11) пристаниште у Финској; 14) врста тканине; 16) наш рудник; 18) узбуна; 20) кита цвећа; 23) справа за копање на сувом или под водом; 24) врста колача; 26) град у Грчкој; 28) скупоцено дрво; 31) област у Турској; 33) наша фабрика бицикла; 35) страно женско име; 37) личност из Махабхарате; 40) хемиски знак за радијум.

РЕШЕЊЕ УКРШТЕНИХ РЕЧИ

Водоравно: 1) квар; 5) прамац; 7) прсти; 8) ен; 10) иста; 11) Ита; 12) Ото; 13) Ириг; 14) не; 15) Орање; 16) новине, 18) рата; 19) Милица; 21) појас; 22) сј; 24) етан; 25) Спа; 26) Ниш; 27) спев; 28) ак; 29) окука; 30) аорист; 32) тафт.

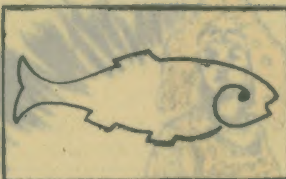
Усправно: 1) Крсто; 2) вата; 3) ами; 4) ра; 5) прстен; 6) Цетиње; 7) пион; 9) наге; 11) Иранац; 13) иритис; 15) овалан; 17) оријаш; 19) мотика; 20) аспект; 21) пена; 23) Јава; 26) спуст; 27) скиф; 29) ора; 31) ос.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

У ЈЕДНОМ ПОТЕЗУ

Од стрелице, без престанка,
Водиће те црта танка,
Све док рода
Не прохода.

Из зенице, из те тачке,
вуци потез наопачке,
па већ риба, репом гиба.

У једном потезу, кад
почнеш од репа,
и одржиш везу, биће гуска
лепа

Колико је било оваца

У једном селу било је свега сто становника. Први је имао једну овцу, други две, трећи три и тако даље Стоти је имао сто оваца. Покушајте да — наравно без помоћи алгебарских формула, па чак и без хартије и оловке, напамет израчунате колико су оваца укупно имали сви становници. За доброг рачунџију то није тешко али ипак ћемо вам рећи:

ако будемо сабирали бројеве од 1 до 99 узимајући једну цифру од почетка а другу с краја добићемо увек резултат сто (1 + 99; 2 + 98). Таквих парова имаћемо 49 а то износи 4.900. Остаће нам још број 50 који неће имати пара и последњи број 100. Сви становници, значи, имали су 4.900 плус 50 плус 100 = 5.050 оваца.

ЗАГОНЕТКЕ

Сјајнија сам од сребра и злата,
Много бржа од ветра и звука.
Затворите прозоре и врата,
Ја ћу ући бе звикаквих мука?
(Светлост)

⁂

На осмицу личи мати
А прутић је сличан тати
Четир, ћери, витког стаса,
Певају у четири гласа,
Та се песма увек чује
Кад их тата помилује?
(Виолина гудало и жице на виолини)

ДА ЛИ ХОЋЕТЕ ДА МУ ПОМОГНЕТЕ

Помозите Пеји да најкраћим путем стигне до врха.

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

...први крематоријум био је саграђен у Милану 1876 године.

...кретон, назив за јаку памучну тканину од дебелих и јаких жица, потиче од имена француског села Кретон, некад познатог по изради ових тканина.

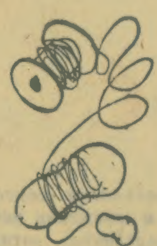
...још у старом Египту и Грчкој жене су знале да израђују чипке.

...листићи чаја беру се до десет пута годишње

...Скотланд јард, назив зграде у којој се налази управа енглеске полиције а после и сама енглеска полиција, значи у преводу „шкотски двор“. Наиме, тако се називао дворац у коме су живели шкотски краљеви који су прешли у Енглеску. То име било је касније пренесено на полицију која је од 1829 до 1890 године била смештена у једној згради поред самог дворца.

...дужина нити која се добија с једне чауре свилене бу

бе износи од 400 до 1.200 метара, а просечна дебљина 25 до 30 микрона.

...двоструко више Американаца настрадало је у саобраћајним несрећама него у свим ратовима које су Сједињене Америчке Државе досад водиле. На улицама и аутострадама 1,265.000 особа изгубило је животе, док је на бојним пољима остало или умрло од последица рањавања свега 604.773 Американца.

...на свету има око 30 разних врста јоргована.

НЕ САМО У ЦИПЕЛАМА

— Шиљо, чуо сам да спаваш у ципелама? — пита га Корњача Срета.

— Тачно је, али не само у ципелама него кад легнем на вучем још и кишну кабаницу.

— Види, а зашто то?

— Зато што сањам да ходам, драги Срето.

ШТО МУ НИЈЕ РЕКАО

Један од Микијевих сестрића свира на виолини, а Мики, који је сишао степеницама са првог спрата, зачуди се:

— Па што ми ниси рекао да ћеш вежбати! Не бих се пола сата мучио и прегледао сва врата подмазујући их уљем. Никако да пронађем која шкрипе.

ПИТАЊА и одговори

Кад је излазио лист „Бршљан"?

Шта је инкарнат?

Шта је кармањола?

Када се водила Колубарска битка?

ОДГОВОР:

„БРШЉАН" *је био лист за забаву, поуку и књижевност. Излазио је у Новом Саду од јула 1885 до јула следеће године. Уређивао га је Ђорђе Рајковић. У „Бршљану" су*

објављивани мемоарски записи и књижевни радови Јакова Игњатовића, затим народне умотворине, писма знаменитих људи, документи и други материјали из културне историје српског народа.

ИНКАРНАТ *у сликарству значи: боја меса, угаситорумена боја људског лица.*

КАРМАЊОЛА *је била француска народна револуционарна песма и игра из 1792 године, популарна готово као „Марсељеза". Свака строфа завршавала се: „Играјмо, Кармањоло, живео бојни звук". Реч „кармањола" значи и кратак капут из времена Француске револуције, а у фигуративном смислу: револуционар*

КОЛУБАРСКА БИТКА *водила се од 16 новембра до 15 децембра 1914 године. То је била највећа и најзначајнија битка између српске и аустроугарске војске у току Првог светског рата. Вођена је на фронту од 200 километара. На аустриској страни било је 300.000 војника, а на српској 120.000. Ујутру 15 децембра српска војска ослободила је Београд и тиме је завршена Колубарска битка.*

БАЈКА О ЦАРУ САЛТАНУ

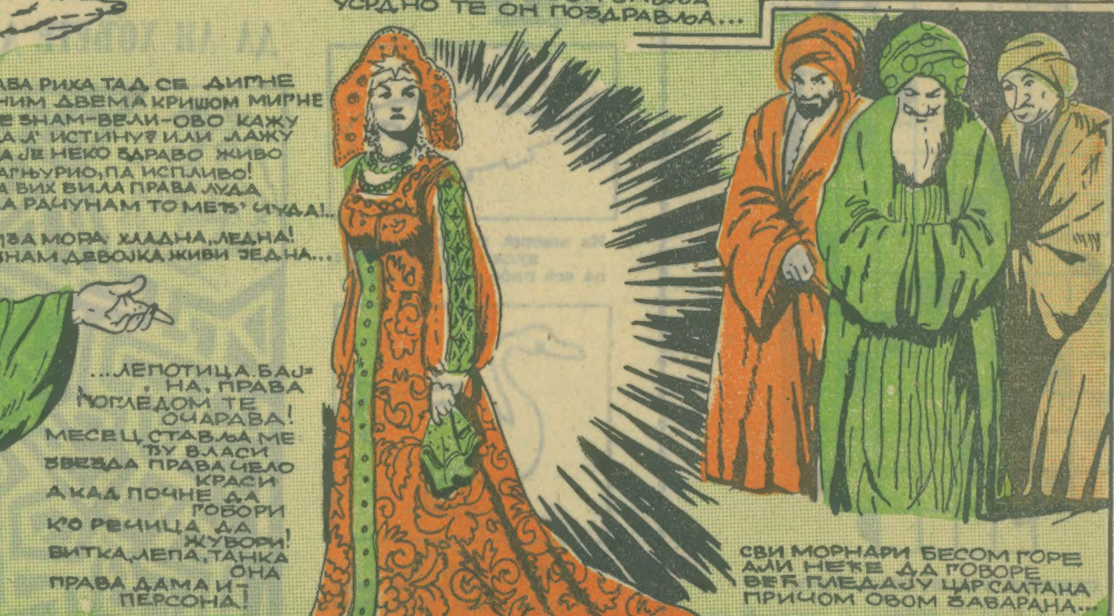
СВИ МОРНАРИ САД НАСТАНУ
ДА ГОВОРЕ ЦАР САЛТАНУ:
—ПУТОВАСМО ЦАРЕ СВУДА
И ВИДЕСМО ТРИСТА ЧУДА!
УСРЕД МОРА, УСРЕД ПЕНЕ
НЕКАД БЕХУ ПУСТЕ СТЕНЕ
А САД НИКЛА ВАРОШ ПРАВА
САЗИДАНА К'О ТВРЂАВА...
ТАМО ЈУРЕ МОРСКИ ВАЛИ
И ОСТАВЕ НА ОБАЛИ
КРШНА, ЗДРАВА, ЛЕПА ЂАКА
ТРИДЕСЕТ И ТРИ ЈУНАКА
СВАКИ ВИТАК ПРАВИ БОР
ВОЂ ЈЕ ЊИМА ЧЕРНОМОР.
ЧЕТУ СВОЈУ, ГАРДУ МЛАДУ
ПОСТРОЈЕНУ ВОДИ ГРАДУ
ИЗ НЕЗНАНИХ НАМ ДУБИНА
НА ДЕЖУРСТВО КОД ЗИДИНА...

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић Београд Македонска 31 – Издаје и штампа „Политика" штампарско издавачко предузеће Београд, Македонска 31 Текући рачун број 101 707/1 82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900, полугодишња 450: за иностранство: годишња 1.200 полугодишња 600 динара – Рукописи се не враћају.